

1

REMBERTI DODONAEI STIRPIVM HISTORIAE

PEMPTADIS PRIMÆ

LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

INTER Medicina partes, quæ haud pauca existunt, stirpium ac simplicis Medicina notitia, ut nec minima nec postrema, sic præcipua semper habita fuit; utpote antiquissima, quæq; ipsi arti originem contulit, ac exordium præbuit. Cum enim adhuc nulla ars Medica esset, à notitia nonnullarum stirpium initium sumpsit: quas veteres illi Heroës, quibus artis inuentio ascribitur, vel casu aliquo monstrante, vel alio modo cognouerunt; & deinde frequentibus experimentis ad curationes variorum morborum adhibuerunt, ac vtiliter obseruarunt. Reliquæ artis partes post nata sunt: quæ tametsi Medicum aptiorem & perfectiorem reddant, à nonnullis tamen quædam neglectæ, vel etiam contemptæ sunt.

Physiologicæ siquidem plerique non necessariam existimant, qui videlicet ex solis usu & experientia obseruatæ artem constitui iudicant, quos *Ἐμπειροί* nominant. Nonnulli tametsi Physiologicæ in totum non reiiciant, non omnes tamen eius partes recipiunt. Anatomicæ enim plerique tam parui faciunt, ut veluti crudelem & fœdæ damnent. Pulsuum doctrinam multi veterum neglexerunt: neque de hac Hippocrates nisi paucissima memoriæ prodidisse legitur.

Nullorum autem extat memoria, qui non stirpium herbarumq; notitiam plurimi fecerint, quam nec barbarissima gentes contemnunt, herbas aliq; similia simplicia quædam in auxilium vulnerum & morborum cognoscèntes.

Tanti verò semper apud veteres stirpium herbarumq; cognitio æstimata, ut vel Diis immortalibus inuentionem earum ascripserint, vel mortales, qui aliquas adinuenerunt ac monstrarunt, diuinis honoribus dignos iudicauerint.

Molyos herbe cognitio Mercurio ascribitur, quam *Plysi* aduersus *Circæ* veneficia ostendisse *Homerus* refert. Huius & *Mercurialis* herba inuentum, nomen ab ipso retinens. *Apollo* multas quoque mortalibus communicasse dicitur: atque idcirco huic Medicina inuentionem *Ouidius* tribuit. *Panaces* appellatæ *Aesculapio* ac *Herculi* acceptæ habentur. *Nymphaea* à *Nympha*, quæ prima hanc ostendit, nomen habere fertur. *Chiron* autem *Centaurus* & *Achilles*, quibus diuini honores tribuerentur, digni æstimati sunt, propter eas quas variis modis vtiliter ab ipsis appellationem sortitas herbas primi adinuenerunt: ut sunt *Panaces Chironium*, ac *Centaurium* utrumque tum & *Achillea*, quæ sanitati *Telephum* restituisse *Achilles* ab *Homero* canitur.

Coluerunt verò harum notitiam non modò Heroës isti, aut soli post eos Medici, verùm & Regibus ac Principibus herbas cognoscere cura fuit: veluti *Genio* *Illyriorum*, *Lysimacho* *Macedonum*, *Attalo* *Pergami*, *Iuba* *Mauritania* Regibus, *Artemisia* *Mausoli* *Cariæ* Regis coniugi, item & *Mithridati* *Ponti* ac *Bithyniæ* Regi, à quo non modò *Scordium* reperiunt, sed & ab ipso nomen habens celeberrima *Antidotus*, apud veteres omnes Medicos *Græcos*, *Latinos*, *Arabes* semper in pretio habita, & apud posteritatem ubique frequentissimi usus.

Medicorum autem veterum nemo fuit, qui non & stirpium ac simplicis Medicina notitiam sibi comparare studuerit, si non omnium, earum saltem, quas ad medicationes adhibuerunt.

Neque opus est vniuersam illam veterum Medicorum turbam huc testes aduocare, quorum subinde *Galenus* meminit. Abundè siquidem constat, hos, ut nulla *Pharmacopæorum* opera usos: sic & suis ac discipulorum manibus medicamenta parasse, commiscuisse, ac egrotis propinasse, quæ citra cognitionem stirpium simpliciumq; præstare non potuerunt. *Hippocratem* verò Medicina principem similiter quoque fecisse, vel vna ad *Cratenam* epistola satis manifestè ostendit.

Atque hinc est, quòd *Galenus* omnes Medicos artisq; studiosos ad stirpium cognitionem adhortetur. Medicus, inquit lib. 1. de *Antidotis*, omnium stirpium, si fieri potest, peritiam habeat, consulo, sin minùs, plurium saltem, quibus frequenter utimur.

A

Rationes

Rationes autem, cur Medicos ad stirpium notitiam comparandam admoneat, praecipuas quidem duas habet; locis tamen separatis. Vna lib. VII. cap. II. de Pharmacorum compositione secundum locos reperitur: altera lib. III. de Medicamentis secundum genera.

Prior ratio est, ut compositi alicuius facultatem, & ex quo ordine medicamentorum sit, cognoscere Medicus queat; quod circa simplicium exactam cognitionem impossibile affirmat. Quod enim, ait, circa simplicium pharmacorum tractatum esse praexercitatum oporteat eum qui dicenda assequi velit, saepe à me dictum est. Citra enim singulorum simplicium exquisitam ac certam notitiam, impossibile est cognoscere, ex quo ordine eiusdem generis medicamentorum compositum sit, Num ex mollissimo, an vehementissimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc & alios intermedio.

Alterà verò ratio est, ne per ignorantiam patiantur sibi Medici à Rhopopolis imponi. Vos ergo, inquit, amici admoneo, ut in hoc quoque me sequamini, si artis opera pulchrè obire velitis. Nouistis etenim quomodo ex omni natione praestantissima quotannis medicamenta mihi adferantur, eo quod perditis illi omnigenarum rerum coemptores (Graeci $\rho\omega\omega\pi\omega\lambda\alpha\varsigma$ vocant) variis modis ea contaminant. Praestiterat autem non solum hos, sed multo magis etiam mercatores, qui illa aduehunt, incusare: atque his multò magis ipsos Herbarios: item nihil minus eos, qui radicum liquores, succos, fructus, flores, & germina ex montibus in vrbes conferunt: hi siquidem primi dolum in eis exercent. Quisquis igitur auxiliorum undique copiam habere volet, omnis materiae stirpium, animalium, & metallorum, tum & aliorum terrestrium corporum, quae ad Medicinae usus ducimus, experius esto; ut ex eis & exacta & nota cognoscat.

Et tales quidem Galeni rationes si umquam, nostro certè saculo vel maximè locum habent: quo adeò neglecta haec Medicina pars iacuit, ut ad imperios homines & mulieres, herbarum collectores, relegata fuerit, nec ad Medicos pertinere existimata. Quod non absque magno Medicorum dedecore, & agrotantium summa accidit iniuria. Qua ratione enim quis se artificem profiteri poterit, si artis suae instrumenta haud cognouerit? Medicina ex artium est numero: verus Medicus artifex quoque est. Absque instrumentis nulla absoluitur aut consistit ars.

Artis Medicae instrumenta, plurima parte sunt simplicia medicamenta à stirpibus sumpta, eius videlicet, quae Pharmaceutice dicitur. Chirurgices siquidem manus & machinae quadam instrumenta sunt, nec tamen à medicamentis aliena haec est. Medicamenta autem simplicia sunt, aut ex simplicibus componuntur. Si igitur simplicia medicamenta & stirpes non nouerit Medicus, qua ratione agrotantibus rectè poterit consulere? At Pharmacopaeos (respondent) hac arte habet, quibus veteres caruerunt. An ergo vniuersa agrotantis salus Pharmacopaeo credenda? Quid si imperitus, nec ei cura sit, vel simplicia cognoscere, vel ex optimis & genuinis rectè componere, Medicus conuiuebitne? patietur pro salutaribus noxia, pro calidis frigida, & econuersò pro frigidis calida, pro recentibus exoleta & situ corrupta assumi? Conuiuere eum oportebit, qui cognitionis simplicis materiae Medicae rudis ac imperitus, errores & imposturas deprehendere nequieverit. Quid interim misero agroto? Medicus salutem promittit: experientiam suam commendat: agrotus sperat, dicto audiens est: Pharmacopaeus vel imperitus vel infidus omnia perturbat.

Sit pro exemplo Electarium Diamargariton calidum ab Auicenna descriptum Canonis tertij, fen. XXI. tract. II. cap. II. vterum gestantibus conueniens, in cuius compositionem Seit aragi Arabibus dictum, venit admiscendum. Huius autem loco indocti Pharmacopaei Turbith appellatum accipiunt: radicem valide purgantem, & corpus insigniter commouentem. ita salutare medicamentum in noxium commutant. Quis hic venit culpandus? cui imputandus error? Pharmacopaeo ne an Medico? Pharmacopaeus fortassis se alicuius Medici auctoritate tuebitur: culpa idcirco in Medicum recidit imperitum, & simplicis materiae Medicae ignarum. Si etenim sciret Seit aragi lignosum quoddam esse, tenue, Caryophyllis simile (qualia sunt lignosa samenta quae cum Caryophyllis inferuntur) ut Auicenna testatur, nec Hali Abbas repugnat; haudquaquam Turbith eius loco substitui permisisset.

Similis error in Lycio. Praescribuntur à Medicis glandes ex Lycio factae (Lycinia appellant) imponenda ano si quando Tinesmus vehementius urget. ab his verò contingit non raro amplius irritari malum, quod pro Lycio succo adstringente, Pharmacopaei substituant Periclymeni (Caprifolium vulgò vocant) fructuum succum acrem & mordacem. Si Medicis cura fuisset Caprifolij facultates vel gustu cognoscere, citò errorem deprehendissent: sed tanta fuit supinitas, tanta negligentia, tantus notitiae simplicis materiae Medicae ac stirpium contemptus, ut omnis Pharmacopaeo cura relicta sit.

Memini me in Officinis videre formulas quasdam unguentorum, quibus addendus erat Cyclamini succus. quo cum scirem Pharmacopaeos carere, percontanti ubi hunc naeti essent, mox
Pyrolam

Pyrolam ostenderunt, quam pro Cyclamino habebant. Et tales quidem in nonnullis Officinis frequenter errores occurrunt.

Non lubet autem hic referre, quàm multis modis imposturas ac fraudes moliantur: vel dum compositiones ex vetustate exoletis aut situ corruptis parant: aut easdem deprauant, quaedam omittentes, alia addentes: vel cum spuria, factitia, adulterataque pro legitimis exquisitisque venenum exponunt; veluti pro Aloë, Acizoi succum cum sordibus Aloës decoctum; pro Rha, radicem quamdam croco tinctam; acerbi cuiusdam fructus expressum & liquidum succum, Anchusæ radice coloratum, pro vino siue succo Granatorum acidorum: & alia plura, quæ non tantum Pharmacopœi, sed & Rhopopola tum vitare, corrumpere, contaminare, tum & comminisci ac fingere didicerunt; adulterina & factitia pro legitimis, imprudentibus ac imperitis obtrudentes.

Proinde Medicum vel maximè sollicitum esse decet, ut simplicis materiae Medicæ ac stirpium notitiam sibi paret, ne videlicet à Rhopopolis aut Pharmacopœis ipsi imponatur: deinde, ut, si fieri poterit, ab externis abstineat, domi verò natis utatur, quæ & paratu facilia sunt, & adulterari aut contaminari facile nequeunt. Hæc siquidem ex illorum exacta cognitione & notitia consequetur.

Laudandus idcirco omnium est conatus ac studium, quotquot in illustranda, ac in lucem veluti ab inferis reuocanda hæc Medicinæ parte, operam suam ac diligentiam contulerunt, & modò conferunt. Quòd si veritatem aliquando minùs asse uti fuerint, non acriter insectandi aut reprehendendi sunt (ut plerique contentiosi solent) sed dissimulato illorum, quantum licet, errore, veritas ostendenda ac docenda, quæ ad errores redarguendos sola sufficit. Quòd si verò talis sit error, ut dissimulari omnino nequeat, modestè corripendus est: nam errare & hallucinari si alicubi contingit, in hoc cerè stirpium cognitionis studio maximè procliuè est; tum propter neglectam & multo tempore consopitam hæc doctrinam; tum propter veterum breuitatem, qui multarum stirpium (vipotè tunc vulgò notissimarum) formas non expresserunt, vel ita obiter descripserunt, ut neglexisse videantur. Quam ob causam haud mirum, si, qui primi simplicis Medicinæ stirpiumque peritiam in lucem reuocare laborarunt, non mox statim & ubique veritatem attigerint, & alicubi hesitarint, vel iudicio lapsi fuerint: neque illorum idcirco conatus reprobandi, nec laude sua, ut diximus, ipsi frustrari debent. Multa certè his gratia debetur, quòd multorum excitant ingenia, qui antecessorum opera & inuentis adiuti, certius & verius aliquid definire potuerunt.

Exercuimus autem & nos in hoc studij genere, quando iuuenilis ferebat ætas, & per artis Medicæ exercitium licuit: non tamen eo animo, ut de scripti alicuius editione cogitarem; sed cognoscenda tantummodo simplicis Medicinæ studio prouocati. Neque ad scribendum umquam animum appulissim, nisi Iohannes Loëus Antuerpiensis typographus, quo familiari utebar amico, à me impetrasset, ut vernacula dialecto stirpium earum historiam prosequerer, quæ in cognitionem meam venissent. Hæc verò postea aucta & recognita, secundo edita est. Prodierunt eodem ferè tempore icones additis nominibus & breuibus annotationibus. Atque sic studiosis satisfactum speraueram: sed non defuerunt interpellatores, qui crebrius admonerent, ut vulgo scripta studiosis non inuiderem, ac Latine publicarem.

Optauimus autem sæpè otium concedi, sed illud quàm exiguum contigerit in artis exercitio versanti, facile agnoscit, qui quantum curarum, molestiarum ac laborum Praxis secum ducat, expendit. Omitto patria domesticas & miseras calamitates, quæ tamen & studia nostra interturbare potuerunt. His de causis ad operis editionem serius accessi, & non nisi partes quasdam hæctenus edidi, quæ in hoc opere aucta, recognita, & locupletata extant.

Stirpium autem historiam meditati, de ordine non exigua accessit sollicitudo. Nam quemadmodum artes omnes ac scientiæ, si methodico aliquo ordine describantur, non exiguum ornatu ac lucis inde referunt: sic & stirpium historia ab hoc plurimum gratiæ ac decoris accedere posse haud dubium.

Cum autem veteres, qui de stirpibus scripserunt, non eandem methodum obseruent, nobis ea maximè placuit, quam Dioscorides instituit.

Theophrastus siquidem dum differentias caudicum, lignorum, corticum, radicum, medullarum, foliorum, florum, siliquarum, fructuum, seminum, succorum, & similium expendit, membra ita separat ac seiungit, ut vnus alicuius stirpis forma, non nisi è pluribus, & subinde separatis locis, colligi ac haberi queat: quod stirpium studiosis non parum tædij ac molestiæ adfert.

Galenus autem ordo, quem Oribasius, Aëtius, Paulus Aegineta, Græci, & Auicenna Arabs imitantur, facilius ac expeditior apparet, stirpibus scilicet elementorum ordine digestis: sed dum hoc modo congeneres separantur, ac ab inuicem diuelluntur; differentes verò non modo forma, sed & viribus dissimiles coniunguntur, haud exquisitus esse potest.

Dioscorides verò stirpes membratim non diuidit, & consimiles coniungere laborauit. Huius exemplum & nos imitari studuimus; instituto quidem, sed non ordine ubique eius obseruato.

Multa siquidem cum à nobis describantur, quas Dioscoridis atas ignorauit, plures nobis classes constituenda occurrerunt, & subinde alia, quàm sint illius.

Dedimus autem operam, ut quæ vel facultate, vel parte aliqua præcipui usus similes sunt, coniungerentur; tum & ne forma figuræque respondentes, quantum foret possibile, ab inuicem diuellerentur: ut in ipsius historia progressu satis manifestum.

Sed priusquam ad ipsarum stirpium historias, id est, descriptiones, nomina, facultates, & quæ reliqua sunt, veniamus, operæ pretium fuerit, primum in genera quadam stirpes ipsas distingueret: partes deinde singularum explicare: facultatum postea differentias proponere, & quibus modis hæc cognosci queant docere. Quibus rectè præmissis & explicatis, singularum historias minùs difficile erit prosequi.

DE STIRPIVM GENERIBVS.

CAPVT I.

- A**RBORVM ac summa stirpium genera quatuor sunt: Δένδρον, Θάμνος, Φρύγανον, & Πόα. Arbor, Frutex, Suffrutex, & Herba.
- Arbor.** Arbor siue Δένδρον dicitur, quidquid mox à radice, crasso, lignoso, unico caudice siue trunco (μονοσέλεχος vocant) assurgit, ramifq; compluribus brachiorum instar diffunditur; ut sunt Pinus, Picea, Abies, Quercus, Fagus, Betula, Alnus, Fraxinus, Platanus, Populus vtraque, & ex vrbanis Pomus, Pyrus, Castanea, Amygdalus, Cerasus, Olea, Nux iuglans, & alia similes.
- Frutex.** Θάμνος siue Frutex ad iustam arborum altitudinem non attollitur, nec crassitudinem harum aut amplitudinem assequitur, lignoso tamen caudice ac durabili quoque perennat. Hic verò haud perpetuò μονοσέλεχος, sed frequenter complures à radice caudices promit, in ramos quoque sparsos ac diuisos: ut sunt Corylus, Rhamnus, Oxyacantha, Ligustrum, Virga sanguinea, Sambucus palustris. Plinius lib. xiiii. cap. xvi. e fruticum genere esse refert Laurum, Cupressum, Cedrum, Iuniperum, Terebinthum, Lentiscum.
- Φρύγανον.** Φρύγανον, à radicibus πολυσέλεχος ac multis exiguis caudicibus, vel potiùs cauliculis exit, sed in altum haud assurgit: πολύκλαδον quoq; ac ramosum est: medià inter Herbam ac Fruticem naturam & còsistentiam habet: quia lignosis cauliculis ad Fruticem naturam accedit, quatenus verò humile, Herbas imitatur, ut sunt Spartum, Rubus, Rosmarinus coronaria, Lauandula, Hedera, & quidquid lignoso caudice vel caule, aut humile serpit, aut non admodum attollitur. Gaza Latine Suffruticè appellat. Sunt qui Cremium dici affirmant, sed Columella lib. xi. cap. ix. rusticos Cremia dicit nominare surculos aridos & minutos. Pro arido aliquo etiam interpres Psal. hac voce vitur: Et ossa mea sicut cremium aruerunt: Psalmo c. i. vbi tamen in Græcis legitur φρύγιον, non φρύγανον. Φρύγιον autem dicitur siccum & aridum.
- Πόα, Herba.** Πόα, apud Latinos Herba. caules aut culmi huic sunt molles, haudquaquam lignosi: gignitur verò & absque caule, pediculos promens; in quibus flores semenque; à radice autem magna ex parte foliata, ut sunt Plantago, Borrigo, Brassica, Beta, Triticum, Secale, Faselus, Erulilia, Cicer & olera, frumenta, & legumina alia, ac plures & infinitæ herbæ.
- Atque his quatuor veluti summis generum fastigiis, omnes comprehendi posse stirpes videntur. Contingit autem quandoq; ex his nonnullas vel culturæ mangonio: vel negligentia & incuria colentium: vel aliàs suapte natura ac spontè à figura sua desciscere, & ad aliud genus quodammodò transire. Inter Maluas siquidem quædam senis septenisve mensibus tanta longitudine ac crassitudine proficit, ut instar hastæ cuiusdam grandescat, arborefcentque baculorum usum præbeat. Similiter & Betam subinde ampliorem magnitudinem accipere Theophrastus lib. i. refert: vbi eiusmodi olera δένδρολάχανα, Gaza Oleriarbores vocat. sic & Malua grandior facta δένδρομαλάχη dicitur. Transit etiam in arborem in quibusdam regionibus Ricinus, alibi annua stirps. Eodem modo & frutices nonnulli in arbores transeunt: ut Vitex & Paliurus, auctore Theophrasto. Et vice versa, arbores nisi purgentur & cultu retineantur, à natura & forma sua recedunt, & ex arboribus in frutices degenerant: id fruticare arbores appellant.
- Nonnullæ quandoq; etiam Herbæ ad Fruticem vel Φρύγανων similitudinem accedunt, quas subinde Θάμνος, Θάμισκος, Θάμισοειδης, Θάμισια, καὶ Φρύγανοειδης Dioscorides appellat: quæ videlicet vel vnicaules, vel aliàs duriusculis cauliculis assurgunt. Salvia, Androtæmon, Polygonaton, Hyoscyamus, Dorycnion, Rhododendron, &c. Θάμισοειδης dicuntur. Botrys herba Θάμισοειδης, & similiter Crithamum. Melanthium verò, Chamædrys, Ambrosia, Periclymenum, Tragus, Paronychia, Solanum hortense, Astragalus, Θάμισια nominantur.
- Polygo non

Polygonon femina *Θαμνίον*. Polycnemon *Θάμνος φρυγανοειδής*. Clinopodium *Θαμνίον φρυγανοειδής*. Eupatorium *Πόα φρυγανοειδής*. Alysson autem *φρυγάνιον*.

De Partibus stirpium. C. P. A. II.

DIFFERENTIAS stirpium superiore capite ostendimus, nunc ad partium explanationem conuertimur. Sunt autem Arboribus & Fruticibus partes quidem plurimæ: pauciores *φρυγάνιοις*: nonnullis verò Herbis paucissimæ.

Harum autem quædam perpetuò suis adsunt stirpibus: aliæ non semper adhærent, sed subinde pereunt ac decidunt, quas idcirco nonnulli partes esse pernegant: alij annuas appellant.

Perpetuæ partes sunt, radices, caudices, rami, cortices, ligni materies, matrix, medulla, &c. Annuæ verò & nec perpetuò præsentès, flores, calyces, iuli, fructus, semina, capitula, siliquæ, valuulæ, inuolucra, umbellæ, pappi, & multis folia etiam, sed non omnibus tamen.

Folia siquidè Arbores multæ, & non pauci Frutices, deponunt; non desunt verò etiam perpetua fronde virentes: vt omnes coniferæ (excepta Larice) Terebinthus, Lentiscus, Taxus, Cupressus, Malus medica, Laurus, Tinus, Agrifolium, Rosmarinus, Nerion, Myrti genera, &c.

Radix siue *ρίζα*, tam in arbore quàm in alia quauis stirpe appellatur inferior pars, qua terræ inseritur, atque ei cohaeret, & per quam alimentum allicitur. Omnibus autem stirpibus hæc communis est, exceptis paucissimis, quæ absque radicibus viuunt, & augentur: veluti Cassytha, Viscum, & quod Hyphear dicitur, Fungi arborum, Muscorum & Fucorum genera, quæ inter *φυτὰ* numerari tamen contingit.

Caudex in arboribus quidem ac fruticibus, quod à radice supra terram assurgit, & per quem alimentum sursum defertur; qui in herbis Caulis & Cauliculus dicitur. Herbarum siquidem caulis proprius est: caudex verò ad arbores & frutices dumtaxat pertinet.

Stolones appellantur, qui iuxta arborum & fruticum caudices erumpunt, luxuriantes videlicet soboles, & inutiles è radicibus fruticationes, quæ tamen euullæ & plantatæ subinde adolefcunt.

Truncus caudicis pars inferior est radici vicinior, siue quæ truncatis ramis superest.

Rami, qui à caudice aut caule fissi multiplices sparguntur: suntque ipsarum arborum quædam veluti brachia, quibus sese latè diffundunt, & in omnem partem expandunt. Vnde & Virgilius: *Tum fortes latè ramos, & brachia tendens*. Constant autem caudices, trunci, rami, ac radices arborum, cortice, ligno, & medulla, quæ & matrix dicitur.

Cortex pars extima est & vltima, à subiecto corpore separabilis, quo caudices, caules, arborum rami, & radices conuestiuntur; ac veluti membrana, operculo, ac crusta integuntur.

Est autem hic subinde vnicus: nonnullis duplex.

Vnicus qui crassior, ex dissimilaribus partibus frequenter componitur. exterior pars aspera, inæqualis, & non rarò rimosa: altera læuis & æqualis. Hæc tunica à tuendo, & propriè liber dicitur: quibus scribimus libris, nomen hic dedit.

Duplici cortice conteguntur Sambucus, Frangula, & pleræque aliæ.

Lignum, interior pars, cortice circumdata, fissilis, ac dura; veluti corpus aut caro arborum & fruticum. Huius exterior & cortici vicinior pars, mollior, ac albidior, Alburnum à quibusdam dicitur: facile hæc putrescit, & teredinibus crebrò obnoxia est.

Pectines siue *κρηδόνες*, lineæ sunt secundùm longitudinem in arborum materia, per quas & findi & vnitas dissolui potest; quæ Interualla etiam dicuntur.

Matrix, quod in medio ligni est, à nonnullis Cor & Medulla dicitur.

Medulla quoque est, quod in medio ligni fungosum, veluti Sambuci medulla.

Caules herbarum, si exigui, Cauliculi aut Coliculi dicuntur; quandoque & Scapi aut Culmi; vt Fabarum scapus; frumentorum & arundinum culmi.

Folium in quauis stirpe, quod ipsam vestit atque exornat: Græci *φύλλον* dicunt; quo spoliatæ arbores aut reliquæ stirpes quodammodo nudæ apparent.

Flos, *ἄνθος*, arborum & herbarum gaudium dicitur, futuriq; fructus spes est. vnaquæq; etenim stirps pro natura sua, post florè, partus ac fructus gignit. Floribus autè suæ sunt partes.

Calyx est, quo primùm flos continetur, deinde mox foetus clauditur.

Stamina, quæ veluti filamenta ab intimo floris sinu è calyce erumpunt.

Apices, crassiuscula quædam in summo staminum dependentia.

Vngues, veluti in rosis & aliis foliatis floribus, intelliguntur imæ foliorum partes, quibus calyci coherent, decolores magna ex parte, idcirco Medicinæ damnatæ.

Iulus, quod rotunda & oblonga specie dependens floris loco est; veluti in Iuglande, Corylo, Moro, Fago, & alijs.

- Fructus.* Fructus, siue καρπός, in quo semen progignitur: non raro verò & ipsum semen, vbi videlicet nulli alteri inclusum, nudum nascitur.
- Caput.* Caput, κεφαλή, quidquid in globum extuberat, aut in orbem glomeratur.
- Capitulum.* Capitulum, κεφάλιον, quod minus, & magnitudine cedit, vt Papaueris κώδια siue capitula; in quibus semen gignitur.
- Siliqua.* Siliqua, κεράτιον, tegumentum oblongum, quo vel leguminum grana, vel herbarum semina continentur: huc pertinent, folliculus, cuiuslibet rei theca, valvuli siue valvulae, vascula, loculamenta, à loculis nomen habentia; quæ si spinarum agmine marinum Echinum referant, Echini & Echinata dicuntur.
- Vmbella.* Umbella, Σκιάδρον, quæ in cauliculorum fastigiis exorta in plures pediculos digeritur: qui simul in latitudinem expansi, in orbem circumaguntur, & flores seminaque proterunt.
- Muscariū.* Muscarium hæc eadem dicitur à flabii similitudine, cuius ventilatu muscæ à conuiuijs arcentur ac abiguntur.
- Pappus.* Pappus lanosus villus, qui deflorescentibus aliquot herbis remanet, quibus semen subest.

De facultatibus stirpium. CAP. III.

FACULTATES stirpium, de quibus nobis institutus sermo, non illæ sunt, quibus viuunt, virent, vegetantur, & in omnem dimensionem crescunt; flores, fructus, seminaque perficiunt: sed illæ, quibus actiones suas, & quidem in humano corpore, exercent.

Sunt autem hæc duplices. Quædam enim humanum corpus, aut vnã eius aliquam partem alterant ac permutant: aliæ verò alimentum præbent, ad nutritionem faciunt, & substantiam corporis augent. Huiuscemodi facultatibus stirpes, vel earum partes præditæ, tum & alia quæcumque, alimenta sunt & dicuntur. Sed quæ corpus alterant, ac victoriæ aliquo modo superant, ad medicamentorum materiam pertinent.

Harum autem facultatum quædam actu siue ἐνεργεία: aliæ potentia siue δύναμις, id est, potestate.

Actu. Actu quidem, quod in præsens tale est, quale dicitur, nec tempore indiget vt tale fiat: vt, aqua humida, ignis calidus.

Potestate. Potestate vero dicitur, quod tale nondum est, sed tale esse potest.

Perfectum namque, vt Galenus ait, quod ἐνεργεία siue actu: quod verò potestate imperfectum & adhuc futurum, atque vt fiat id quod dicitur veluti habile, non tamen adhuc est: quemadmodum cum hominem recens natum rationalem dicimus, & catellum nondum videntem venaticum.

Dicuntur autem quæ potestate, quædam quidem propriè siue propriissimè: alia verò minus propriè.

Maxime verò propriè siue propriissimè sola ea potestate dicuntur, in quibus natura suo-
ppte impetu ad absolutionem peruenit, si quidem nihil ei extrinsecus impedimento sit. Sic hominem modò natum, vt diximus, rationalem, & canem recens editum, venaticum appellamus, cum tamen infans rationalis non sit, sed talis aliquando futurus: & canis venator, qui adhuc non videt, sed quòd venari poterit, vbi adoleuerit.

Minus verò propriè potentia siue potestate sunt, quæ materiæ existunt conuenientes, vt id fiant vel tale, quod potestate esse feruntur.

Quarum quædam materiæ sunt admodum propinquæ, quas Galenus προσεχέις, id est, continentes siue continuas appellat, vt id fiant quod potestate sunt: sic fumida exhalatio vicina flammæ, potentia flamma, & sanguis in animantium corporibus potestate caro, quòd non magnam mutationem, vt id fiat, requirat. Cibum verò qui in ventriculo concoctus habetur, carnis quidem materia est, sed non προσεχέις siue continua: prius etenim vt id fiat, sanguis sit oportet. Longius verò etiam absunt maza, panis, triticum, hordeum, & similia; quæ, vt caro fiant, plures mutationes requirunt: sed tamen hæc quoque omnia potestate caro (vt Galenus testatur) dicuntur. Et talia quidem alimenta.

Quæ verò medicamēti vim obtinent, simili quoque quadam ratione, qua alimenta, potestate talia esse dicuntur: neque enim suo-
ppte natura, aut spontè ad ἐνεργείαν siue actum perueniunt, sed mutatione opus habent; verum non tanta, quanta quæ futura alimenta: non enim eoulsq; mutantur, vt in alimētum conuertantur, sed vt ad actum solummodò deducantur, & talia, qualia dicuntur, fiant, vt calida videlicet calfaciāt, frigida refrigerent, caustica exulcerent, narcotica stupefaciant, & ita cetera, quæ à corpore humano, calidoque naturali præstantur.

Nec enim animantium corpora à medicamentis afficiuntur, nisi illa prius ab ipso sint mutata. Quòd enim talia actu sunt, à nobis accipiunt: veluti sicci calami, quòd accenduntur, ab igne. Itaque nec calfacere nec refrigerare nos valent, priusquam actu talia fuerint: veluti nec ignis augetur, antequam ab eo ligna aut calami sint mutati: sic nec mirum, si quæ excalfaciunt, cal fieri prius à corpore nostro postulent.

Si etenim

Si etenim, exempli gratia, perfrigerato corpori calidum aliquod, quantumvis diligenter comminutum, inspargatur, prorsus non calfacit. Proinde, inquit Galenus, quæ refrigeratæ sunt partes, eiusmodi medicamentis perfricamus, calorem perfricando excitantes, & vnâ, quod frigore fuit densum, raram reddentes, quò scilicet introrsum pharmacum penetret, & cum naturali animantis calore coniunctum, mutetur ac calfiat.

Comminuenda autem in parua & tenuia medicamenta sunt, vt ad actum deducantur: Nam & ligna sicca quæ tenuiora, tum & quæcumq; gracilia, facilius quàm crassiora ignem concipiunt. Ideirco & de facultatibus alicuius gustatu iudicium facturi, idipsum prius comminuunt aut dentibus atterunt.

De facultatum differentijs, & earum Primis, harumque ordinibus ac gradibus. CAP. IIII.

MEDICAMENTORVM autem facultates complures sunt: Quædam Primæ sunt & dicuntur: alię Secundæ, quæ ad has sequuntur: quibus iterum succedunt Tertix: posteriores Quartæ, quæ à prioribus non pendent, sed solis experimentis cognoscuntur.

Primæ facultates ab ipsis elementis nullius interuentu proueniunt, reliquarum idcirco facultatum veluti basis & fundamentum existunt, exceptis tamen quartis, quæ non qualitatem aliquam manifestam, sed substantiæ potius formam consequuntur.

Primæ sunt, vt calfaciendi, refrigerandi, humectandi, resiccandi, & quæ per horum coniugationem nascuntur: calfaciendi & humectandi: calfaciendi & resiccandi: refrigerandi & humectandi: refrigerandi & resiccandi.

In harum medio facultas est temperata ac moderata, quæ ei, cui admoetur, temperatura respondet, sic vt nec excalfaciat, nec refrigeret, nec humectet, nec resiccet. Reliquæ ab excedente & præpollente qualitate appellantur, in quibus ratio maioris ac minoris excessus consideratur: Neque enim omnium eorum, quæ ad medicamentorum materiam referuntur, æque intense sunt qualitates; Quædam enim mitius calfaciunt, refrigerant, humectant, aut resiccant: ista paulò amplius: alia multum: nonnulla plurimum.

Continentur autem istorum recessus certis quibusdam limitibus, quos ordines, τὰξεις καὶ ἀποστάσεις: Galenus etiam ἀριθμοὺς siue numeros: recentiores verò gradus appellant; qui omnino quatuor habentur.

Ad primum ordinem referuntur quæcumq; à medio ac moderato tam exiguum declinant, vt nõ euidenter alterent, sed rationali quadam demonstratione indigent, qua alterare ostendantur: veluti Oleum rosaceum, quod eos, qui adustione tentantur, refrigerat; refrigeratos etiam offendit: vnde & magis refrigerare quàm excalfacere apparet, sed tamen valida ab eo refrigeratio non percipitur, sed quæ proxima temperiei mediæ. Atque eodem iudicandum modo, de ijs quæ à moderata temperie ad calidum, humidum, aut siccum declinarunt.

Quæ verò manifeste ac euidenter siccare, humectare, calfacere, aut refrigerare possunt, nec demonstratione opus habent, ea secundo ordine censentur.

Tertio autem annumerantur his potentiora, quæ vehementius, tamen non summè, qualitatem suam exercent.

Ad quartum ordinem pertinent, calida quidem vehementer acria ac vrentia, qualia quæ exulcerant, & vesicas excitant, & crustas faciunt: frigida verò quæ stupefaciunt, ac sensu priuant, quæ maxime & longissimè à medio ac moderato recedunt.

Siccum autem quarti ordinis nullum est inuenire, inquit Paulus Ægineta, medicamentum, si non vrat: nam quod summè exsiccat, id planè vrat, vt Calchitis, Myli, Calx. Tertij verò ordinis siccantium potest aliquod esse etiam non vrens, quemadmodum quæ vehementer adstringunt omnia.

De Medicamentorum partium ac substantiæ essentia. CAP. V.

DE partium ipsorum medicamentorum essentia operæpretium fuerit paucis agere, priusquam ad reliquarum facultatum explicationem pergamus. Citra enim huius cognitionem, Secundæ ac Tertix facultates definiiri ac explicari nequeunt. Siquidem hæ non solas Primas facultates, sed & partium essentiam consequuntur.

Partium autem essentia nonnullis tenuis contigit, alijs verò crassior. Hæc crassarum partium & παχμερῆ; illa verò tenuis essentia, tenuium partium & λεπτομερῆ appellatur.

Tenuium autem partium sunt, quæ facile in tennes ac minutulas partes diducuntur, siue, *Tenuium partium.*

Crassarum verò partium sunt, quæ facile in tenuia solui non possunt, vt dura, solida, *Crassarum partium.*

lenta, viscida; quarum substantia haud friabilis.

Galenus tenuissimarum partium aquam & aërem esse ostendit. Promptissimè siquidem,

vt de simp. med. facul. lib. i. cap. xiv. refert, aqua per pilos & vestimenta profluit, partes habens diuilibiles, & quæ facillè in minutissimas distrahi possunt. Aër similiter, eodem auctore lib. i. c. xxiv. in tenuissimas partes cõminuitur, per corpora densissima exquisitè penetrans.

Atque idcirco quæ tenuium sunt partium, aëreæ essentia ac substantia participant: cuiusmodi odorata, quæ quatenus odorata, tenuis sunt substantia; vt Paulus Aegineta testatur: sed quæ crassarum partium, hæc terrestria sunt.

Quæcumque autem tenuium sunt partium, ea & facultatem suam liquori alicui, veluti vino aut aquæ, facillè ac citò communicant: è contrà, quæ crassarum partium difficulter admodum facultatem in liquorem deponunt.

Exempli gratia, Piper, quod quidem crassarum est partium, exiguum aut nihil odoratum, facultatem suam penes se retinet, neque liquori communicat, eapropter & eius virtus circa ventriculum hæret, ad hepar vix aut non pertingit, vt Gal. lib. i. de sanit. tuend. testatur.

Casia verò, quam vulgò Canellam & Cinamomum, tenuiorum est partium, multum habens aëreæ essentia, odoratissima, vires facillè communicat, & in liquorem transfundit.

De Secundis facultatibus. CAP. VI.

SECVNDÆ facultates Primas nullius alterius interuentu consequuntur. Ad has autem referuntur, quæ emolliunt, indurant: rarefaciunt, condensant: aperiunt, constipant: attrahunt, repellunt: abstergunt, expurgant, attenuant, illinunt, obstruunt, inkrassant, dolorem sedant atque excitant.

Emolliencia.

Emollientia, Μαλακτικά, sunt & dicuntur, quæ duros tumores & scirros molliunt.

His affinia sunt Διαπύπικα siue Εκπύπικα, quæ pus mouent: vtraque enim equalè ac symmetrum calorem possident, atq; illi respondentem siccitatem; diuerso tamen vtraq; modo.

Pus mouentia.

Pus mouentia simillimum corpori calidum producant absque vlla humiditatis aut conuersione aut adiectione.

Emollientia paulò maiorem, quàm pro natura, calorem accendunt, & nonnihil humiditatis contrahunt, quocirca illa quantitate quidem magis, quàm qualitate caloris agunt; quæ verò indurata emolliunt, qualitate potius. Emplasticum idcirco medicamentum est, quod exactè suppuratorium: nam si substantiam caloris innati augere, non intendere qualitatem conueniat, poros corporis obstructos esse expedit.

Sunt verò & alia emollientia quæ humiditatem consequuntur, omnia enim humida mollia sunt, si cum calore modico humida perseuerent: ob id sanguis mollis, quia consistentia liquidus. Fit autem humectatio, & ab ea mollitio; vel penitissimè in totam partem, veluti per nutritionem, quæ vera humectatio est: vel superficietenus, non per totum, sed per spatia rerum inania, qualis fit à balneo, vel foru aquæ dulcis.

Indurancia.

Indurancia, Σκληρυντικά, propriè ea sunt, quæ citra caloris aut frigoris excessum resiccant: nam & frigus quidem indurat, & calor nimius. Adipes & alia frigore condensantur; lutum vi caloris ignei in lapides conuertitur: sed hæc alio modo quàm resiccatione sola fiunt. Redditur autem durius sola resiccatione, quod aduentitio humore emollitum est: veluti in vlceribus humidior ac laxior caro, ad quam duriosem reddendam, exsiccantia conueniunt, à mordacitate, erosione, & aliis vehementibus qualitibus aliena. Omne siquidem quod siccum, durum. Siccum autem bifariam siccatur & indurat; alterando scilicet & sicciosem reddendo partium essentiam, quod propriè durum; aut humorem in poris ac spatijs contentum consumendo.

Est verò & durum repletionem, veluti cum vter aliquis nimium repletus distenditur, sed quod renitens & αντίτυπον, non durum Galenus appellat. Inter Indurancia idem lib. v. De simp. med. facult. etiam refert, postea Πυκνωτικά, id est, Condensantia appellat.

Durum.

Durum autem dicitur, cui caro nostra temperata cedit.

Molle.

Molle, quod eidem carni ac cuti cedit, si quidem corpus simplex fuerit: Quod enim ex pluribus constat, aut sese contingentibus, sicut tritici aceruus: aut inuicem implicatis, vt lana, pili, simul & cedere potest, nec tamen esse molle.

Rarefacientia.

Rarefacientia, Αραιωτικά, siue Διαφορητικά, Resoluentia, dicuntur, quæ cutis poros dilatant, & partium substantiam tenuiorem rarioremq; reddunt. Modicè calida hæc natura sunt, & tenuium partium, ac quàm minimè resiccant; vt Chamæmelum, Althæa. Caliditas siquidem excedens non rarefacit, sed adurit, & per adustionem condensat & resiccatur: moderata caliditas vias aperit, & in profundum per substantia tenuitatem penetrat, ac dolores lenit.

Rarum.

Rarum autè dicitur, cuius partes spatia inanibus intercepta sunt, vt spongia, pumex, &c.

Densum.

E contrà verò Densum est, cui nulla inania sunt spatia aut patetes pori, sed partes compactæ.

Condensantia.

Condensantia, Πυκνωτικά, Rarefacientibus contraria sunt, poros contrahunt, & rara humidaque

daque incrassant, solidioraque reddunt. Talia existunt quæ refrigerant, non terrena tamen, nec aërea, sed aquea, & nihil aut exiguum omnino adstringunt. Debiliter enim hæc contrahunt & constringunt, nimirum propter mollitiem, vt Sempervivum, Portulaca, &c.

Aperientia, *Ἀνεσθητικά*, vasorum oscula referant, & aperiunt, crassiorum sunt partium, *Aperientia.* calida, acra, & mordacia; vt, Cyclaminus, Allia, Cæpe.

Constipantia, *Στενωτικά*, quæ & Contrahentia, Occludentia, ac Constringentia dicuntur, oscula concludunt, & sensibiles excretiones cohibent; frigida sunt, crassarumque partium, & quidem citra acrimoniam: vt, Bolus armena, & terrenorum corporum complura. Quæ etenim valenter constipare & constringere debent, robur quoddam renitens ac durius habeant oportet, quod crassa & terrestris substantia confert.

Attrahentia, *Ἐλκυστικά*, *Ἐπισπαστικά*, ex alto succos euocant & extrahunt; calida sunt & tenuium partium. Attrahit siquidem calidum, & quidem quod coniunctam habet partium tenuem essentiam, vehementius. Moderatè autem attrahunt calida & sicca secundo ordine: potentiùs quæ tertij sunt ordinis: maximè verò quæ quarto ordine calida, pro ratione enim caloris fit attractio. Est autem Attrahentium duplex materia, auctore Galeno, vna *ἄυτοφύης*, hoc est, spontè nata, siue quæ talis ex seipsa est; altera verò ex putredine arescente generationem sortita. Spontè nata, vt Dictamni essentia, Thapsiæ, Sagapeni, &c.

Ex putrefactione, qualis est fermenti & nonnullorum fimorum essentia, vt fimi columbini, non tamen omnium. Sunt verò & Attrahentia quædam, quæ à totius essentia similitudine, non à qualitate manifesta: talia sunt omnia purgantia medicamenta, & quædam alexiteria, quæ ad medicamenta pertinent, ad quartas facultates relata.

Repercutientia, *Ἀποκρουστικά*, in altum sibi occurrentes succos repellunt: frigida sunt, & crassarum partium. Frigidum siquidem repellit, quod, cum vnà coniunctam crassitudinem partium obtinet, etiam violentius propellit; qualia sunt acerbæ & aultera: vt Omphacium, Balauftium, Malicorium, &c. Repellunt verò & Adstringentia, præsertim quæ à partium tenuitate adiuuantur, vt è nucum iuglandium corticibus expressus iuccus, maximè validequæ adstringens, qui tenuissimæ esse substantia ostenditur: Adstrictionem siquidem tenuitas substantia adiuuat quàm maximè. alia etenim Adstringentia, ob substantia crassitiem facile in altum penetrare non possunt: dum viam sibi ad interiora etiam præcludunt.

Abstergentia, *Ἐπίσκηνα*, siue detergentia, lentos, glutinosos humores in superficie, cutis poris, vel etiam vlcerebus adhærescentes, eluunt atque extergunt. vim habent exsiccandi cum tenuitate substantia; nec refert calida sint an frigida, neutra enim qualitas actionem impedit, nisi excesserit. Nam abstergunt frigida, veluti Hordeum, Limonum succus, Telephium: item & calida, vt Mel, Sacharum, & alia.

Expurgantia, *Ἐκκαθαριστικά*, quæ & Galeno *Ἐκρεακτικά*, id est, ab infarctu liberantia, obstructiones tollentia, siue, vt vulgò, deopilantia, non tam poros cutis, quàm interiorum viscerum meatus expurgant: vt iocinoris, lienis, venarum: qualia sunt, Nitrum, Abrotonum, Lupini, & cetera nitrosa, & amara, etiam si exiguum adstringat. Sunt hæc substantia ratione ab Abstergentibus minimè diuersa, sed ratione maioris & minoris differunt: nam quæ poros & meatus internos expurgat, tenuiorum magis sunt partium, ac moderatè calida; vt nitrosa & amara. Iam & quæ cuti exterius imposita, sordes siue in cute siue in vlcerebus extergunt, adstringendi facultate destituuntur: intrinsicè verò assumpta, etiam si adiuncta quædam adstrictio, possunt tamè sic nihilominus quoque magnos purgare abstergereque meatus, cuiusmodi in visceribus & vasis sunt. Nam foris meatus exigui prius ab adstrictione occluduntur, quàm probè queant expurgari. At quæ circa ventrem partes omnes, quæque in iocinore, liene, aliisque visceribus, cum maximos in se meatus habeant, maius accipiunt commodum ex vasorum corroboratione (quod per adstrictionem fit) quàm propter osculorum exiguitatem aut angustiam lædantur. Proinde interius Absinthium expurgare potest: foris verò extergere nequit.

Attenuantia, *Ἀπυρηνικά*, siue extenuantia, huiusmodi omnia sunt expurgantia, calida quidem etiam ac tenuiorum partium. Protinus etenim expurgantibus & obstructions expedientibus inest, vt crassos humores ac lentos extenuandi vim habeant: auctore Galeno.

Illinentia, *Ἐμπλαστικά*, Abstergentibus omnino contraria sunt. cutis enim poris illita tenaciter inhaerent, eosdemque opplent ac obstruunt; veluti pingua, glutinosa, & terrestria acrimonia & asperitate carentia; vt adipos, oleum, resina, butyrum, lytargyrium, bolus, creta, farinae addito liquore: item & aloë, quod foris admotum, emplasticam & substantiam & facultatem obtinet; intrò verò assumptum amaritudine sua expurgat & aperit. Non desideratur in his calor aut siccitas, sed substantia, qualem diximus, essentia.

Obstruentia, siue *Ἐμφρακτικά*, hæc eadem sunt & *Παχυντικά*, Incrassantia: nam veluti Detergentia atque Expurgantia poros ac meatus ab obstructione liberant, sic hæc eisdem

*Aperientia.**Constipantia.**Attrahentia.**Repercutientia.**Abstergentia.**Expurgantia.**Attenuantia.**Emplastica.**Obstruentia. Incrassantia.*

eosdem obstruunt atque infarciunt, & crassos lentosque corporis succos reddunt.

*Dolores
sopientia.*

Dolores sopientia ac sedantia duo sunt: quaedam enim reuera talia, vt *Α'ρόδυνα* & *Παρρηγοεικιά* vocata: alia tantum, sed improprie, dicuntur, *Ναρκωτικά* videlicet; veluti, si quis hominem mortuum anodynon dicat, quia dolore vacet.

Anodyna.

Qua autem reuera *Α'ρόδυνα* aut *Παρρηγοεικιά*, partium sunt tenuium, ac moderate admodum calida, non multo quam temperata calidiora; ex primo nempe ordine excalfacientium, ac *Α'εσιωτικά*, siue rarefacientia. Haec enim quidquid in partibus dolore vexatis, siue acrium, siue lentorum, aut crassorum tenuibus poris infarctorum humorum inhaeret: vel etiam quidquid vaporosi, crassi, aut frigidi spiritus exitum non inuenientis inclusum est, euacuant, digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & aequabile reddunt; vt flos Chamæmeli, lac tepidum, & oleum anethinum, Galeno teste.

Narcotica.

Narcotica, *Ναρκωτικά*, haud proprie dolores mitigant, nec dolorum causas auferunt, sed partes frigore suo stupefaciunt: est autem stupor paulo minus quam insensibilitas aut sensus priuatio. Haec eadem verò & *Υ'πνωτικά*, id est, somnum conciliantia siue somnifica, ac *Κα'εφορα*, siue grauem soporem epota adferunt. Refrigerant autem haec omnia vehementer, ac quarto quidem ordine, Galeno veteribusque aliis testibus, sic vt non modo sensum obstupefaciant, sed & si paulo liberalius ebibantur assumanturve, mortem adferant: qualia sunt Opiu, Hyoscyamus, Mandragoras. Videntur tamen non tam sola qualitate extreme & quarto ordine frigida haec efficere, sed & a substantiae quadam proprietate ac essentia concurrente praestare. Nam frigidorum multorum qualitates sepe numero calidorum adiectione contemperatae obtunduntur, sic vt nulla aut exigua refrigeratio ab his sentiat. Opij autem & nonnullorum similium stupefaciendi facultas vehementer etiam calidorum permixtione exiguum admodum reprimitur. Philonis Antidotus omnem dolorem Opij ac feminis Hyoscyami facultate stupefaciendi lenit, tametsi Euphorbium, Piper, Pyrethrum, aliaque calida admittat, adeo vt & gustu acris & feruida sentiat. Nec verò & aetate aut temporis diuturnitate Opij ac Hyoscyami vis in hac compositione superatur: quae inuincibilem ferè horum stupefacientium facultatem ostendere videntur; & haud a sola qualitate frigida, sed & a substantiae essentia stupefaciendi potentiam his adesse: frigida siquidem qualitas aetate & lapsu temporis calidorum mixturam superari potest; quae verò a tota substantia, non ita facile edomari. Iam & Opium amaritudinis nonnullae particeps est, quae ipsum ex differentibus natura partibus constare ostendit, nec omnes extreme frigidas esse. Relinquitur ab essentia substantiae, stupefaciendi quoque vim communicari; nec a sola extreme frigida qualitate proficisci.

Rubefacientia.

Contraria autem Anodynis sunt, quaecumque dolores excitant, qualia sunt quae calefaciunt ac unitatem dissoluunt, veluti cutim rubefacientia, ac vesicas excitantia, vt sunt Nasturtium, Sinapi, stercus columbinum, praesertim siluestrium, Euphorbiu, Cantharides, Ranunculi, Allij nuclei, ex quibus *Φονιγμοί* & *σνατισμοί* dicti conficiuntur. quae *Α'μυκτικά* & *Με'εσσυμετικά* quoque appellantur. Huius generis, sed calidiora, *Ε'χαρατικά*, quae caustica siue vrentia sunt, & *ε'χαρας*, hoc est, crustas, cauterij ritu cum dolore efficiunt. Sunt autem Escharotica non modo ordine quarto calida ac sicca, sed etiam consistentia crassa, & idcirco cuicumque inhaerent parti, stupitis modo infixam ipsam excruciant: vt calx viua.

*Φονιγμοί.
Σνατισμοί.
Escharotica.*

Septica.

His similia essent *Σηπτικά*, vehementer quoque calida ac sicca, nisi partium essent tenuium, omninoque tenuem haberent consistentiam; quae & idcirco cum exiguo tum dolore tum morsu, aut etiam citra doloris sensum partem eliquant. Vocantur autem haec Septica, hoc est, putrefacientia, appellatione haud propria: verè enim Septica calefaciunt & humectant; efficit autem symptomatis similitudo vt sic quoque appellantur.

Multis autem modis corrumpi quid potest: siquidem quae nimio plus refrigerata sunt, aut excalfacta, tum exsiccata aut humectata, ea omnia corrumpuntur: non tamen quidquid corrumpitur, *σήπιδος*, hoc est, putrescere dicitur, sed quibus id cum foetore accidit.

Medicamina autem quae Septica dicuntur, sunt Auripigmentum, Sandaraca, Chryscolla, Pityocampe, Aconitum, &c. Et de Secundis facultatibus quidem huc usque; ad Tertiaram explicationem accedere ordo postulat.

De Tertij facultatibus. CAP. VII.

TERTIAE facultates non ex primis modo consistunt, sed & ulterius progrediendo, ex ijs quoque, quas ad Secundas referre contingit, sic vt ex vtrarumque mixtura consequi videantur: veluti Sarcotica absque morsu deliccant & adstringunt. Siccare quidem ad Primas, adstringere verò ad Secundas refertur. Sunt autem ex Tertij generis facultatibus, quaecumque maturant, suppurant, carnem ingenerant, conglutinant, cicatricem inducunt, callum gignunt, vrinam mouent, menies euocant, secundas & foetus excutiunt,

cutiunt, tussim sedant, lac generant, genituram gignunt ac extinguunt.

Pus mouentia, Διαπύρηνκα, siue Ε'κπύρηνκα, suppurantia, humorem in tumoribus consisten- ^{Pus mouentia.}
tem, carnemque contusam in pus conuertunt. moderatè calida sunt, & emollientibus (vt
suprà ostendimus) proxima, sed tamen hoc differunt, quòd emplasticam vnà facultatem
habeant poros obstruentem; caloris substantiam augent, qualitatem non intendunt. Appel-
lamus verò hæc eadem & Maturantia siue Περσικά.

Σαρκοπικά, quæ in vlcere cauo carnem gignunt, & sinus implent, sicca sunt primo ordi- ^{Σαρκοπικά.}
ne, modicè & absque morfù detergant, citraque adstrictionem: vt hordei farina, thus.

Conglutinantia, siue Κολλητικά, siccant ordine secundo ferè, & medio modo se habent ad ^{Conglutinantia.}
ea quæ carnem ingenerant, ac cicatricem inducunt, non abstergunt, sed adstringunt; prohi-
bentque ne quid humoris labris vulnere (quibus peculiariter adhibentur) obueniatur. Non
solum autem ad conglutinanda cruenta vulnera, sed ad fistulas, sinus, vetustaq; vlcera vsur-
pantur. Συμφορικά autem & hæc dicuntur, tum & Τερωματικά, ac subinde Έραιμα, quòd re-
centibus & adhuc cruentis vulneribus adhibeantur.

Ε'πωλωτικά, cicatricem inducentia, validè citra morfum resiccant & adstringunt, quòd ^{Cicatricem inducentia.}
in carne humidum absorbent, ipsamq; contrahunt, & tenui callo cuti persimili contegunt.
quamobrem magis siccare hæc, quam quæ carnem gignunt, aut vulnera conglutinant, ne-
cessum; carnem liquidem constringant, contrahant, constipent, & calli instar indurent
oportet, alioqui cicatricem non inductura.

Est verò & aliud Ε'πωλωτικών genus, quod excrecentem carnem adimit, natura acre ac
mordax: hoc Καθαρπηκόν, id est, detractorium propriè dicitur Galeno; huiusque vsus ad
inducendam vlceribus excrecentibus cicatricem: additur à nonnullis & Tertium, citra ad-
strictionem resiccans.

Πωροπικά, callum gignentia, ossa fracta ferruminant, ac vniunt. vniuntur autem inter- ^{Callum gignentia.}
medio callo. Callus autem neque os, neque caro est, sed inter vtrumque ambigit: corpus
durù, siccum, album, ossa coniungens: nam cum ossis fracti partes inter se propter siccitatem
coalescere nequeant, natura eas callo, circa oras fracturæ cõsistente, quali vinculo colligat.

Adiuuant autem ad huius generationem & victus ratio conueniens, tum & medicamen-
ta foris admota, quæ emplastica sunt & modicè calida.

Διουρητικά appellatur medicamenta, quæ vrinas promouent ac prouocant. Sunt autem ^{Diuretica.}
hæc non vniusmodi: quædam enim per accidens, alia propriè: tertia medio quodam inter
vtraque modo, & per accidens videlicet & propriè vrinam ciunt.

Per accidens Diuretica, humida, liquida, & cõsistentiæ tenuis, facilè penetrátia sunt: quam- ^{1.}
obrem cum facile ac citò per vias vrinæ deferátur descendantque, Diuretica appellátur: vt
sunt aquæ purissimæ ac leuissimæ; vinum album, tenue, & pauciferum; hordei tenuius ac di-
lutiùs decoctum, &c. quæ quidem vrinæ copiam adaugét, sed nec meatus aperiunt, nec cras-
sa, (quod propriè Diuretica) attenuant: quandoq; tamen si quæ in vijs vrinæ hærent, vel quæ
propter vrinæ paucitatem vel defectum descendere nequeunt, expellunt atque educunt.

Proxima sunt, quæ & propriè & per accidens simul vrinam mouent: mediocrem hæc ex- ^{2.}
purgandi atque attenuandi vim habent, & meatus aperiendo liberum vrinæ transitum ad
descensum procurant. Talia autem nonnulla etiam frigida, sed tenuium partium sunt; vel-
uti Solani vesicarij fructus, Melonù, Peponum, aliorumq; cucumerariorum semina, gra-
minis radices, quæ vrinas clementer prouocant, & in vijs hærentia non rarò expellút. quam-
obrem & propriè Diuretica dici queunt; tamen si & quandoque per accidens hoc præstent:
quando etenim calor aliquis nimius atque excedens venas occupat, serosam humiditatem
resoluens, aut aliò abducens; tum frigida huiuscemodi, cum calorem contemperant, effi-
ciunt, vt faciliùs humores à renibus attrahantur, perque vesicam descendant.

Quæ autem propriè Διουρητικά, meatus expurgant, vias aperiunt, crassos humores, atque ^{3.}
ipsum sanguinem extenuant ac diffundunt, quodque extenuatum est, à crassioribus parti-
bus fecernunt; quod facile deinde renes attrahunt, & per vrinarios meatus demittunt.

Huius autem generis Diuretica intensè calida sunt ac sicca, ordine nempe tertio, acria, &
tenuis admodù substantiæ: vt sunt semina Apij, Petroselini, Fœniculi, Dauçi, Agrioselini,
Seseleos, Saxifragi; nõ modò semina, sed & radices, & alia similia, à quibus humores & san-
guis nõ extenuatur dumtaxat, sed & funditur, siue vt Græcè χεῖται, ac fecernitur, non secus
quam à coagulo, quod serosum ac tenue in lacte seorsum segregatur, crasso in se coacto ac
exactè vnito. Horum itaque natura excalfactoria, exsiccatoria, tum & Διαρηκτική siue secre-
toria, & συρρηκτικά, id est, coactoria est. Existimantur hæc eadem & λίθων συρρηκτικά, ^{λίθων συρρηκτικά.}
siue calculum comminuentia & frangentia. nulla tamen reuera calculum comminuentia
reperiuntur, nisi quæ coherentes arenulas lentis viscidisq; humoribus veluti glutino vni-
tas,

tas, dissoluunt, separant, ac expellunt. Nec enim durus calculus vllis medicamentis comminui potest, qui renibus inheret; multò verò etiam minùs qui vesicam occupat; vtcumque multa circumferantur, quæ tale aliquid promittunt: quæ si acria sunt, & ex propriè appellatis Diureticis, non modò calculum non comminuunt, sed è conuerso ad eius generationem faciunt. Tenuè etenim segregantes, crassum cogunt, & excedente calore excoctum in calculum conuertunt. Quòd si verò ex temperatis aut frigidis ac medijs Diureticis sint, nec hæc eum comminuere queunt: siquidem quod ex materia terrea, lento viscidoque humore permixta intenso calore induratum (veluti calculus est) id nec calido nec frigido dissolui potest: tritura tantummodò comminui ac atteri potest. Dura namque corpora ab inuicem, & ab asperis atteruntur. Nullum autem est, quod intra corpus assumptum, asperitate sua calculum atterere aut comminuere queat. Tamet si enim lapis spongiæ, & similia alia aspera hunc in scopum à nonnullis exhibeantur; nullatenus tamen ad renes aut vesicam perueniunt, cum eò liquida tantum deferantur. Lithonryptica idcirco ac calculum comminuentia ea tantum verè sunt, quæ cohærentes arenulas dissoluere ac expellere queunt. & talia quidem sunt Diuretica quædam calida ac sicca, tenuiumque partium, acria quoque, sed remissiùs & simul amaritudinis nonnihil obtinentia, vt Virga aurea, quæ crudos lentosque humores, vrinarios meatus obstruentes, expurgat, & arenulas cohærentes dissoluit.

Menses euocantia.

Quæ menses euocant, siue *Εμμησίων άγωγία*, calida sint ac tenuium partium oportet, vt crudos humores còcoquant, crassos verò ac lentos attenuare ac incidere valeant, & meatus expurgando ab obstructione liberare: qualia sunt omnia propriè Diuretica, quæ mensium expurgationem etiam promouent. Quòd si verò eadem graueolentia aut amara, hoc præstantiora & efficaciora futura. Graueolentia siquidè vterum deorsum deprimunt: veluti suaue odorata sursum trahunt. At sursum trahentia ad mensium remoram faciunt: deorsum verò deprimètia eosdem ciunt, veluti Ruta, Parthenium, Chalkanum, succus medicus, Castorium, & alia similia. Amara verò etiam valentiùs quàm alia menses euocant, quia magis expurgat, si quidem cum tenuitate substantiæ & acrimonia còiunctis talia fuerint: veluti Sabina, Aristolochiæ omnes, Myrrha, & similia; talia enim crassa attenuant atque diffundunt, vias ac orificia venarum potenter expurgant. Sunt verò & alia, quæ menses, sed per accidens, promouent: veluti quæ corpus longo morbo aut aliàs extenuatum reficiunt; aut quæ id ipsum nimio calore resiccatum refrigerant ac humectant. Cum enim ob sanguinis inopiã aut paucitatem menses prodire nequeant, corpus ali, & optimis alimètis sanguinis copia augeri debet. vbi verò caliditas adurès ac resiccàs sanguinè absument, frigidis ac humidis caliditas siccat; temperanda, & ad temperiem sanguis reuocadus, vt tenuior aptiorque ad fluxiones reddatur.

Secundas expellentia.

Quæ verò *χόρεια*, siue *διώτρα*, id est, secundas à partu relictas expellunt, nec non & fœtus mortuos, eadem sunt cum ijs quæ mensium purgationes procurant, potissimum quæ potentiora, calida nempe, tenuium partium, graueolentia, ac cum acrimonia amara, præsertim si in maiore quantitate & frequentius propinentur.

Βηχια.

Βηχια Galenus Diureticis ac menses mouentibus annumerat. Sunt autem hæc, eodem auctore, duorum generum: quædam tussim sedant, alia prouocant: quæ etenim ad crassos humores è thorace excreandos faciunt, tussim vnà excitant: econtrà, quæ tenues humores incrassant, eadem sedant. Nam quæ excernuntur, ea cum tussi & excussi aëris impetu expelluntur. Calida autem & tenuium partium, ac extenuandi naturam habent, quæ ad crassorum excrementorum thoracis expurgationem adiuuant; vt Hyssopus, Scabiosa, Marrubium, Iridis ac Helenij radices. Sunt tamen & alia quædam mediocriter thoracem expurgantia, non multum calida, nec impensè sicca, sed nonnihil humectantia, vel saltem, quæ exasperata sunt lenientia, vt sunt Glycyrrhiza, Vuë passè, Caricè, & similia dulcia, quæ resiccantibus subinde præstant: longè siquidem commodius è thorace excremeta humidis quàm siccis educuntur. Conueniunt etiam thoraci ac pulmonibus medij generis Diuretica: quæ si frigida sunt, tenues humores incrassant, & tussim sedant, vt sunt Cucumerariorum semina, nuclei nucum pinearum, & similia. Præcipuè tamen tenues humores incrassant, ac tussim sedant, Narcoticam vim obrinentia, veluti Papaueris codia, ex quibus variæ compositiones apud Galenum lib. vii. de med. secundum loca. tussim sedantes.

Lac generantia.

Lactis ac seminis effectrices facultates partim in alimentis, partim in medicamentis, Galeno teste, sunt. Lactis quidem generationem promouet cibus plenior & *ερχμος*, siue boni succi, & paulò quidem calidior ac sicciior, si pituitosus sanguis ac frigidior sit: humidior verò ac minùs calidus, si bilis infesta. Medicamenta autem lac prouocantia tenuium quoque partium, ac calida, & iis, quæ vrinam propriè mouent, affinia atque vicina, sed tamen mitissima, vt Anisi & Anethi semina, Fœniculi verò non modò semen, sed & succus. Vehementiora, & quæ menses euocant, lactis generationem impediunt. Nam quibus menses

ses

ses feruntur, his in mamillis lac nullum aut exiguum admodum colligitur.

Semen autem generant, præter alimenta optimi succi, & quæcumque sanguinis copiam ^{semen ge-} augment, etiam calida non admodum sicca, sed flatuosa: ut, bulbi, legumina pleraque, Or- ^{nerantia.} chies, Eruca. Et hæcenus quidem de his, quæ ad tertij generis facultates referri contingit.

De Quartis facultatibus. CAP. VIII.

DIFFERENTES ac valde dissimiles Quartæ dictæ facultates à superioribus sunt: non etenim ex Primarum qualitatuum aliqua dependent: neque Secundis aut Tertijs succedunt, sed substantiæ siue essentiæ proprietatē consequuntur. Sola autem experientia tales deprehenduntur; neque alia ratione cognosci queunt: veluti quod magnes ferrum ad se pertrahat, attractumque retineat, & quod vires eius alio debilitentur; nulla adinuenit ratio, sed sola observatio ostendit. Eodem modo & quod succino attritu calfacto paleæ adducantur, nec ratione ulla cognitum: sic & nec multorum aliorum, quæ à substantiæ ac essentiæ suæ singulari proprietate vires suas exercent: atque idcirco occultæ, specificæ, & latentes appellantur facultates. Ac tales quidem omnium sunt ferarum, & *ιοβόλων ζώων*, siue venenum eiuculantium animalium: tum & eorum quæ *δηληθήρα*, siue venena appellantur & sunt; quæ non manifestis, aut ratione naturali perceptibilibus qualitatibus, sed latente & occulta vi mortifera sunt. Animalia quidem venenata morfu, ictu, punctura, vel etiam tactu; venena verò, si intra corpus assumantur. Quorum singula uti diuersas obtinet proprietates, sic & diuersimodè homini perniciem adferunt. Ex terarum numero Aspis letalem soporem adfert, & citò hominem tollit. Vipere ictum dolores, rigores, biliosi vomitus, sitis, & alia grauiissima sequuntur symptomata: sic & Amphibene, Ceraftis, Dipfadis, *Σηπέδονος*, Dryini, & aliorum. Ab Hæmorrhoo demorsis sanguis ab omni parte profluit. Scorpij, Scolopendre, Lacerte, Phalangia, & reliqua eius generis, suis quoque modis nocent. Rabidi canis morsum Hydrophobia consequitur. Inter venena siue deleteria quæ assumuntur, Cantharides vesicæ maxime incommodant: Lepus marinus pulmonem exulcerat: Cerebrum catti siue felis homines furentes efficit. Metallica, ut Cerussa, Argenti spuma, Stibium siue Antimonium, Argentum viuum quocumque tandem modo apparatus, & pleraque alia, mortifera etiam, sed diuersis modis: quædam quoque citius, alia tardius interimunt. Similiter quoque & letiferæ stirpes, quæ non eodem omnes modo homini perniciosæ.

Animalia
vires eia-
culantia.

Venena.

Quæcumque verò venenis & venenatis ictibus medentur, substantiæ specificæ proprietati hoc quoque acceptum debent. Sunt autem genere duplicia, Theriaca scilicet, & Alexipharmaca.

Theriaca proprie dicuntur, quæcumque venenatis animalibus, eorumque malignitati ^{Theriaca.} resistunt. Nomen à feris *ιοβόλοις* habent, quæ *θήρα* Græcis dicuntur, quo nomine omnia animalia venenum eiuculantia comprehenduntur. Ab his medicamenta quæcumque, siue simplicia, siue composita, quæ ferarum venenum eiuculantium morsibus, ictibus, & plagis medentur, *Θηριακά* appellantur. Horum autem quædam feras malignas & serpentes venenatos suumtu, instratu, aut illitu fugant: alia ab his male habentes sanitati restitunt, & ut ictus, morsus, aut punctura innocua euadant, præstant.

Ex illorum genere sunt *Περίαμματα* ac *Ἀποβοπαία*, quæ appensa aut alligata venenatorum <sup>Περίαμ-
μα-
Ἀποβο-
παία.</sup> insidias arcant, & non modò venena, sed & incantamenta magica inefficacia reddunt. Exempla apud multos Auctores còplurima extant. Succinum pro amuleto infantibus alligari: Corallium in domo inuidiam omnem amoliri: ærescentem Scyllam in limine vestibuli suspensam maleficiorum introitum depellere, Plinius præter alia multa refert. Galenus lib. II. de medic. secundum loca pleraque recenset, quæ coronæ modo capiti imposita dolores leniunt.

Dicuntur hæc Latinis Amuleta ab amoliendo, quòd scilicet venena & maleficia arceant. ^{Amuleta.} Appellantur verò & *Ἀλεξιθήρα*, quandoque & Amuleta.

Alexipharmaca nominantur, quæ aduersus venena & deleteria pharmaca adhibentur; non quidem extrinsecus corpori apposita aut admota, sed intrò assumpta. Eadem exultantur & *Ἀλεξιθήρα* dici. sed Hippocrati *Ἀλεξιθήρα* sunt contra ferarum morsus remedia. <sup>Ἀλεξιθή-
ρα. κα.</sup>

Cum venenis affinitatem habent multam Cathartica, proprie quidem ita nuncupata. nam si in ijs propinandis modus aut mensura excedatur, non modò vehementer nocent, sed & è vita hominem subinde tollunt. Dicuntur autem Cathartica dupliciter:

Generaliter quidem ea omnia quæ quouis excrementa expurgant modo, ut sunt diuretica, expectorantia, menses mouentia, & cetera quæ crassos humores attenuant, meatus obstructione liberant, & vias aperiunt: de quibus, vbi de Tertius facultatibus. ^{1.}

Minus verò generaliter *κρυσθολή*, id est, per excellentiam Cathartica vocantur, per inferiorem ventrem & vomitum purgantia, quæ proprie *καθαρτικά*, & non qualitatuum, quæ ^{2.} *καθαρτικά* ipsis insunt, vi aut potentia, sed totius suæ substantiæ proprietate ac similitudine familiarem sibi humorem attrahunt & educunt.

B

Succe-

Qua inui-
cem consen-
sunt, aut
dissentiant.
Αντιπα-
θία.
Συμπάθια

Succedunt Catharticis, quæ inter se vel maximè conueniunt, vel admodum dissentiunt. Nam quæ in multis rebus discordia aut cõcordia reperitur, haud aliunde quàm ex substan-
tiæ essentia prouenit. Græci Discordiam Αντιπαθειαν, id est, dissensionem: Concordiam Συμ-
παθειαν, id est, consensum vocant: Plinius odium & amicitiam nominat. Hæc autem non
modò in animantibus, sed & in stirpibus alijsq; sensu carentibus obseruantur. Apud va-
rios scriptores exempla non pauca reperiuntur, quæ molestum foret huc referre: satis visum
fuit nonnulla attulisse, quæ amicitia & odij in stirpibus testimonium exhibeant.

Pernicialia Brassicæ cum Vite odia: si etenim contigerit Brassicam iuxta Vitam plantari,
sarmentum Vitis augetur, ac Brassicæ appropinquas, non ampliùs rectè procedit, sed retrò
vertitur: Sic & Brassicæ, dum coquitur, si vinum instilletur, de cetero non coquitur, & color
eius corrumpitur. Ex multo vino etiam non inebriatur, qui crudam brassicam præsumserit.

Amica Viti Vlmus est, cuius amplexu uiuit & feliciter adolescit.

Quercus & Olea tam pertinaci odio dissident, vt altera in alterius scrobe depacta mo-
riatur.

Felix non renascitur arundine secta, aut exarata vomeri arundine imposita: similiter &
arundo intercidit, si exaretur filice vomeri alligata. Inter arundinem verò & Aspara-
gos amicitia: nusquam enim quàm in arundinetis lætiores Asparagi.

Amica quoque sunt Myrtus & Olea: item Ficus & Olea.

Qua parti
alicui pro-
sunt aut
nocent.

Referunt verò ad Quartas facultates, tum etiam ad superiores consentientes aut dissen-
tientes, omnes, quæ vni alicui humani corporis parti vel nocent vel prosunt. Siquidem pro-
pter singularem & specificam à substantiæ essentia proprietatè, & dissensionem aut consen-
sum, vni parti magis quàm reliquis noxam inferunt vel benefaciunt. Quod Galenus lib. 1. de
med. secundùm genera, exemplo Cantharidû & Leporis marini ostendit. Cantharides enim
intrà assumptæ, reliquis partibus per quas transeunt illæis, vesicam præcipue exulcerant: Le-
pus marinus pulmone tantummodò infestus, quamuis per alia membra mollia transeat. Sic
& Betonica, Stœccas, Maiorana, & quædam aliæ capiti vtiles: Tussilago, Scabiosa, Hysopus
pectori & pulmone: Eupatorium tum & Hepatorium iocinori: lieni Asplenion: renibus Gly-
cyrrhiza, Virga aurea; vtero Pulegium, & Arthemisia, & aliæ tum his, tum aliis partibus.

Et sufficiant hæc de facultatibus, nunc quo modo ac ratione ad cognitionem facultatum
perueniri queat, occurrit docendum.

*Quibus modis cognoscenda facultates stirpium, & primùm
per odorem. CAP. IX.*

COGNOSCUNTUR simplicium medicamentorum & stirpium facultates experientia
quidem, tum & gustu, ac sapore. Ex odore quoque de his iudicari posse apparet. Recen-
tiorum nonnulli ex signaturis siue signaculis, aut χαρακτηρισμοῖς, quæ subinde stirpibus à
natura indita sunt, de facultatibus, maximè Quartis, iudicium rectè fieri autumant.

Odor.

Sensibilium autem gratia, odoris sensum Deus Opt. Max. creauit, sed tamen de tempera-
tura coniecturam aut iudicium facere, non perinde tutum per odorem, ac ex gustu, vt Gale-
nus ait. Sunt tamen quædam, quæ vt sapores nos afficiant. siquidem acida omnia, & præfer-
tim acetum, odoratum mouet: item & acria, vt Allium, & Cepe, quæ non gustum modò, sed
& odoratum offendunt ac mordicant. Sic in nonnullis propemodum similis odoris sensus
sensui gustus; verum hoc in admodum paucis contingit. Quandoque etiam citra gustum
ex solo odore quarumdam rerum qualitates cognoscuntur, veluti fimi & aliorum foetido-
rum, quæ gustare nemo aggreditur: sic & edulia putrilagine corrupta, odore solo offendunt;
& ne gustare quidem quiquam ea dignatur; sed protinus abiicit, odoratui soli fidem ha-
bens. Non tamen idcirco per odorem qualitates multorum aliorum deprehenduntur.

Maxima autem potissimaque causa, quamobrem ex odore nihil euidens iudicari queat,
substantiæ est inæqualitas: corpora enim pleraq; dissimili sunt consistentia, de quarum singula-
rum partiù temperamento odor non iudicat, veluti Gal. lib. 1v. de simp. med. facultatibus,
exemplo Rosæ latius ostendit. Ceterum rerum odorabilium vaporosa est substantia: recta
ergo ratione, quæcumq; odorata, eadem & calida, vaporum enim copia à calore prouenit.
Auicenna autem odores non modò à caliditate, sed & frigiditate prouenire ait, & bene olen-
tes, & à quibus sentitur mordicatio, calidos esse; illos verò qui acetum redolent, frigidos.
Odorum autem quidam grati, ὀσώδεις, ac suaue olentes, qui cerebri spiritui familiares:
alij graueolentes, siue δυσώδεις, cerebri spiritui non familiares. Dissident hi multis inter se
differentijs; sed ipsis non sunt, vt saporibus, nomina imposita. Quæcumque autem odorata,
eadem & tenuium partium, sed nonnulla ampliùs, nonnulla minus. Quæ autem odore de-
stituuntur, crassæ sunt essentiæ, vt salsa & austera, à quibus si quid defluit, paucum est & cras-
sum, & mole sua veluti terreum, ac proinde per inspirationem in cerebrum non incidens.]

De

SAPORES ex quibus de stirpium, tum & aliorum simplicium temperamento ac facultatibus iudicari, & certius quam ex odoribus, potest, nouem sunt: tres calidi, acris, amarus, & falsus: tres frigidi, acerbus, austerus, & acidus: tres medij temperamenti; dulcis, vinctuosus, & insipidus. *Acris, σπικτός*, sapor acutus est, linguam & os mordicat, pungit, ac insigniter excalfacit: interdum etiam fauces ferit, & quasi vrit; qualis est Piperis, Pyrethri, Euphorbij, item Nasturtij, Sinapios, Allij, ac Cepe. Eorum autem quæ acria, quædam esui apta: alia minimè. Horum verò nonnulla simpliciter medicamenta; alia nociua, si assumantur, aut mortifera. Eduntur autem quæ humiditatem admixtam habent: vt Nasturtium, Allium, Cepe.

Quæ verò citra humiditatem, cum tenuitate substantiæ infra tertium excalfaciendi consistunt gradum, medicamentosa sunt: vt *Διουρητικά*, id est, vrinam prouocantia: quæ sudores mouent ac ciunt, ac quæcumque incidendi ac per halitum digerendi vim habent.

Ex horum genere quoque, sputi è thorace ac pulmone excreationem adiuuantia, mensæque promouentia. Sed tertium caloris ordinem excedentia, acria & vnà crassioris essentia, caustica sunt, & vesicas excitant, aut crustas moliantur, vt Cantharis, Ranunculus, Chamælea, &c. & si tota substantia animanti aduersentur, *Σηπτικά*, id est, putrefacientia ac *Δηλητήρια*.

Amarus, *πικρός*, sapor, minùs quam acris calidus est, insuauis ac tristis, gustum diuellit, veluti qui in Aloë, Absinthio, Colocynthide, Gratiola, & id genus alijs sentitur. Crassa autem huius est materia & terrena.

Amara omnia idcirco calida, sicca, ac terrestria: rescicandi, extergendi, meatusque expurgandi vim habent, ac quia deliccando superuacuos humores absorbent, putredinibus resistunt, ac dulcedini aduersantur, quæ fouendo humores, putredinis parens est.

Salsus, *ἀλμυρός*, sapor, calidam quoque facultatem habet, sed mitiorem: siccitatem verò satis intensam, cineri, vt Galenus ait, assimilem: non admodum linguam calfacit, sed siccandò abstergit, expurgatque valde siccandò. Hic à sale nomen accepit, in quo elucet: in mediocri materia consistit. Salsa hinc moderatè penetrant, incidunt, abstergunt, expurgant, valde siccandò tenues ichores & humores absorbent. Adest his obscura quoque quædam adstringendi vis, non tamen linguam contrahens, qua carnes, pisces, & alia sale condita, constringuntur, densantur ac conseruantur. Quidam tamen sal, altero minùs adstringit; atque idcirco vnus melius condita conseruat, quam alius.

Acerbus sapor, Græcis *στυφνός*, Arabum interpretibus Ponticus, linguam valde contrahit, & inæqualiter excalfacendo exasperat, omnino terrenus frigidusque. Huius saporis sunt pyra immatura, vix acerba, corni fructus, &c.

Austerus, *ἀυστηρός*, quem Arabum interpretes Stypticum vocant, acerbo finitimus est, sed mitior, minùs quoque frigidus aut siccus: hic in Rhoe, Galla, & Malicorio sentitur, ac in alijs plurimis. Tanta autem huius cum acerbo affinitas, vt plerique inter hos distinctionem nullam fecerint. Vterque refrigerans, rescicans, adstringens, & externam superficiem condensans est: maioris autem minorisque ratione inter se differunt; nam Austerus siccus, linguam non exasperat; Acerbus verò siccior, humidam linguæ partes valde exasperat. Deponunt autem vtraque, tam acerba quam auster, suam qualitatem sensim: semper enim quæ veterascunt, vel acredinem quamdam, vel dulcedinem adsciscunt, abiecta etiam adstrictione.

Acerbum autem, auctore Galeno, trifariam exoluitur; aut incalescens, aut humescens, aut vtrumque simul perferens.

Si calefcat dumtaxat, nec sit humidius, nec mollius, sed durum, solum acquirat dulcedinem, veluti Castaneæ. Si autem humescat, & humiditas crassarum sit partium & aquea, austerum euadet: si verò humiditas tenuium partium & aërea, acefset. At si pariter humescat & calefiat, humiditas quidem aquea in dulcedinem, aërea verò transibit in pinguedinem.

Acidus, *ὄξύς*, gustum ferit ac penetrat: citra sensum caloris mordicat ac rodit: pollet tenuitate substantiæ, idcirco penetrat: in aceto & omnibus acidis manifestus. Refrigerant autem acida omnia, & tenuitate substantiæ citò ac facillè penetrant: penetrando ac incidendo acribus, medicamentosis, quæ infra tertium ordinem, haud sunt infirmiora, non tamen dissoluunt ac dissipant, sed fluxiones altè subeuntis frigoris beneficio repellunt, & siccitate admodum valida, sanguinis eruptiones cohibent ac iustunt.

Dulcis sapor, *γλυκός*, suauis ac iucundus oblectat, nulla qualitatis exuperantia molestus; vt in melle & sacharo euidentis est. Relaxant autem omnia dulcia, sed minùs tamen quam pingua; aspera leniunt, concoctionem promouent, maturant. Materie verò mediocritatem obtinent, & humidam qualitatem nobis familiarem & affinem; temperatè quoque calida sunt. Nullum enim eorum quæ valde dulcia frigidum est: potest tamen modicè dulce ali-

quod frigidum esse, cuius aquosa videlicet est substantia. Omnium autem quae nutriunt, communis dulcedo: quidquid enim nutrit, aut plus, aut minus dulce.

Pinguis.

Pinguis siue unctuosus, λιπαρός, sapor, linguam orisque partes lentore quodam oblinat, euidentis caloris expers, obscurae dulcedinis subinde particeps: in substantia consistit inter tenuem & crassam mediocri, & humida quidem, non aquea tamen, sed aërea, in calore frigoreque temperata. Pinguem saporem referunt non modò adipēs & olea quaedam, sed & Malua, Althaea, Lacryma tragacanthae, & similia. Pinguia autem omnia relaxant, emolliunt, humectant, exasperata leniunt, oblinunt, ac in suum statum reducunt, & melius quam dulcia: ad quorum remississimum gradum pertinent.

*Aπείδος
sapor.*

Aπειός, id est, qualitatis expers, insipidus, ac (vt nonnullis placet) exqualis, non tam sapor, quam saporis omnis priuatio, nulla qualitate gustum afficit: inuenitur in nonnullis fructibus, vt Peponibus & Cucurbitis, item & in Farris ac Tritici generibus. Materia huius crassa, non tamē terrena, aut sicca adstringens, sed humore quodam perfusa: quae quoniam emplastica est, meatus omnes infarcit ac obstruit, exasperata lenit, & dissoluta vnit ac conglutinat. Sunt verò & Aπειά dulcibus affinia, sed materia ipsorum paulò crassior & crudior est.

Et totidem quidem simplices saporēs, ex quibus de stirpis aut alterius medicamenti temperatura ac substantiae essentia iudicatur, atque ex his deinde, quibus id Secundis ac subinde Tertijs facultatibus sit praeditum, cognoscitur: quod, vbi vnicam tantum qualitatem gustabilem possidet, haud difficile. Quòd si plures saporēs sentiantur, ex omnibus mistam medicamentum facultatem & actionem edet: veluti Ablinthium, quod praeter amaritudinem, & adstrictionem habet, vnde & diuersae substantiae & facultates ei insunt: ab amaritudine extergendi; ab altera adstringendi ac corroborandi. Sunt autem differentes saporēs, quandoque ita inter se confusi, vt nequeant certò medicamenti vim ac facultatem exprimere. Atqui tunc quidem experientia succurrit, qua sola etiam, citra saporum dignotionem, medicamenti cuiusvis facultas reperiri potest. Quam etiam semper adhibere conuenit, etiam si gustu aut ratione facultas cognita videatur aut perspecta. Quandoque siquidem, quae ratio probauit, experientia redarguit.

De characteris suis signaturis. CAP. XI.

EX characteribus siue signis quae in stirpibus aut earum partibus obseruari contingit, ipsarum cognosci facultates posse, à probatis inter veteres Auctoribus traditum non reperitur: nonnullorum posterioris aetatis, & nostri saeculi recentiorum haec inuenta, aut verius commenta sunt; qui naturam quodlibet à se procreatum suis peculiaribus signaturis manifestissimè notasse existimant ac docent; per quas vires & facultates, praesertim occultae & latentes, certò cognoscantur: haud aliter (vt aiunt) quam ex inspectione vultus & nonnullarum corporis partium *Φυσιογνωμία* mores & affectus hominum percipit: sed Physiognomia ab Aristotele ac alijs veteribus Philosophis probatur: doctrina verò de signaturis stirpium, à nullo alicuius aetimationis veterum testimonium accepit: deinde tam fluxa & incerta est, vt pro scientia aut doctrina nullatenus habenda videatur.

Pro signaturis autem siue characteris habentur vel ipsarum stirpium, aut alicuius eius partis forma figurave, vel etiam color, & non modò alicuius partis, veluti floris, fructus, aut radices, verum & succi: non rarò verò & aliae proprietates. Ab huiusmodi autem notis de stirpium facultatibus iudicium depromere aut facere, ab omni profus ratione alienum, ac vanissimum est; veluti nonnullis exemplis aperte ostendi potest.

Scrofulariae herbae nodosae radices extuberantia tubercula habent: idcirco aduersus scrofulas, id est, glandularum duros tumores, qui quandoque in collo, alis, aut inguinibus sentiuntur, Graecis *χοιβάδες*, tam vtilēs & efficaces affirmantur, vt etiam vel gestate solum (quod vanissimum) prodesse queant. Nec solum ad scrofulas, sed ad haemorrhoidum dolores eadem commendant. Et quidem aduersus *χοιβάδες* & haemorrhoides, si imponantur, bene faciunt, quia calidi & sicci temperamenti, ac digerendi vim habent, non quia nodosae scrofulas referant. Si enim propterea conferrent, quòd nodosae & inaequales, consequens foret, & alias similis figurae similiter scrofulis & haemorrhoidibus mederi: vt sunt Telephij radices, nodos quoque adnatos habentes: item & Polygonati, quae tuberculis nodosis scrofulas referre possunt: neutra tamen istarum herbarum vel ad scrofulas, vel ad haemorrhoides commendatur vel confert.

Chelidonij minoris radicibus veluti oblonga grana adherent, instar haemorrhoidum foras prominentium; & resiccat ipsa cum radicibus herba haemorrhoides. An idcirco Ranunculum Illyricum radicibus similem, haemorrhoidibus quisquam adhibere audebit?

Nucum nucleus contegitur lignoso cortice, veluti cerebrum osseo craneo: ergo omnes nuces cerebro similitudine substantiae ac essentiae prodesse, male consequitur. Noces tamen

myri-

myristicæ cerebro & capiti conferunt; sed nuces iuglandes aut auellanæ nullam capiti utilitatem præbent, imò non raro offendunt, præcipuè dum ventriculum grauant.

In folliculis vesicæ referentibus gignitur Halicacabi fructus, vesicæ commodus, & urinas ciens. Alcea vesicaria, Solanum somniferum, Colutea, Nux vesicaria, quorum vel fructus vel semina in folliculis instar vesicarum gignuntur, nihil tale præstant.

Maioris Heliotropij coma, & semen Scorpioidis reflectuntur vt scorpionum cauda, perhibentur a veteribus remedio esse aduersus scorpiones. Calendulæ semen recuruum est, Ornithopodij siliquæ exiguæ caudam scorpionis referunt: quis autem tandem hinc affirmare volet, has scorpionibus quoque aduersari?

Lutea aduersus morbum Regium facere, ex coloris similitudine persuasum sibi habent, qui signaculis addicti sunt. Et sunt quædam quæ profunt, multa vero etiam quorum nullus vel non tutus vsus. Rhabarbarum quidem luteum est, & Regium morbum, vitiosos humores per aluum expurgando curat: idem verò potest & Agaricus totus candidus, qui & subinde vtilior, pituitosos videlicet crassos humores expurgans, meatus fellis obstruentes. Curant verò & multa alia vacuando hunc morbum, quæ nequaquam lutea sunt. Aduersus verò & istum Chelidonij maioris luteæ radices valent; verum non purgando, sed meatus aperiendo. Commendantur & Conyza, Chrysanthemum, & Bupthalmum, quorum lutei flores. Sunt autem & aliæ multæ, quarum flores lutei, quæ tamen ad Regij morbi curationem non expetuntur, vt Calendula, Verbascum, Virga aurea, Pentaphyllum, Tormentilla, Lyfimachion, Elichrysum, Chrysocome, Ageratum, Alteris Attici species, flore toto luteo, Santolina, Balsamita, & ipsa Lutum herba, tota lutea. Nonnullarum verò haud tutus videtur vsus: Ranunculum siquidem, cuius flores auri luteo relucet colore, nemo facillè icterico propinauerit: nec Armeniaca lutea mala, aut cerea pruna admiserit, multò verò etiam minùs Mandragoræ luteos fructus.

Simile est de rubente colore, qui & inter signationes non postremo loco habetur. Superioribus temporibus persuasum nonnulli habuerunt, omnia rubra calida esse, propterea quòd colorem viderentur referre ignis, qui rubens apparet: verum horum errorem redarguit Galenus de simp. med. facult. lib. II. Nostra ætate existimantur quæcumque rubra sunt, adstringere, & sanguinis fluores vnde quaque reprimere: nec desunt quidem tales plurimæ vt Rosa rubra, Balauitium, Oxyacanthæ acidæ, vulgò Berberis, rubens fructus: item & Corna, Sandali rubentes, Sanguis draconis, Bistortæ & Tormentillæ radices, & pleræque aliæ huius coloris, quæ adstringendi ac reprimendi sanguinis floris vi pollent. Verum tamen & alia reperiuntur rubra aut rubro succo prædita, dissimilis facultatis. Hyperici, Ascyri, Rutæque hypericoidis succus, qui è folijs attritu exprimitur, sanguinis instar rubet, sanguinem tamen hæc herbæ non supprimunt, sed econtrà eundem per menstrua pellunt. Agrifolij verò, ex cuius cortice Viscum paratur, fructus rubentes, non modò non adstringunt, sed per aluum valenter deiectionem moliuntur.

Lactuca succum præbet vulnerata diluto lacti similem, & quandoque lac promouet.

Effluit quoque ex Tithymalis aliqua parte levis succus cãdidus lactis instar; an propterea Tithymali assumpti lac augebunt? hoc certè nemo prudens affirmauerit. Tithymali siquidè calidi ac sicci, purgãdo & ventriculũ insigniter perturbãdo, lactis generationi omnino resistit.

Manat verò & ex Papaueris capitibus lacteus liquor: hic autem non purgans, nec lac generans, sed Narcoticus & somniferus.

Nec ergo Lactuca propterea ad lactis generationem facit, quòd lacti aliquatenus similem succum contineat, sed potius, quòd excessum caloris & siccitatis contemperet. Nam calidis ac natura siccis biliosisque mulieribus ad lactis generationem potissimum conducit: temperamento verò frigidis citius nocuerit.

Eufrasia herba oculis assumpta prodest, & videndi aciem intendit: huius facultatis signaturam in flore reperiri aiunt, qui varietate colorum, oculi colorem referat. Haud dissimilis coloris varietas in tricolore Viola, illa nempe quæ plurima parte candida (nam in floris colore diuersitas) reperitur, non tamen ad oculorum morbos à quoquam commendata.

Roris Solis herbæ signatura fertur esse humor, qui ipsa meridie, & etiam seriùs foliolis adherere comperitur: adeò enim tenax humoris hæc herba apparet, vt etiam sub feruentissimo Solis ardore hunc non dimittat: vnde & humidum quoque homini ingenitum ac naturale conseruare ac augere posse, infertur quidem, sed non rectè. Nam quòd rore madida æstuante & vigente Sole, non ex ipsius herbæ humoris tenace proprietate euenit, sed à loci natura, in quo nascitur, accedit: in musco etenim prouenit, cui aqua subest. Cùm autem ex hac assidue vapores efferantur, non modò huic exiguæ herbæ, sed & ipsi musco humor adheret: eodem siquidem tempore, quo rorem Ros Solis retinet, & muscus humidus est.

Roris Solis
aqua.

Præter verò hanc & aliam in Rore Solis signaturam esse aiunt, qui Theophrastum Paracelsum præceptorem agnoscunt, colorem videlicet liquoris per organa, quæ Alembica vulgò dicuntur, extillati; qui ex luteo pallet, cum aliarum herbarum stillatitij liquores, aquæ colorem referant: & colorem quidem hunc ex eo adesse affirmant, quòd salem (vt ipsi loquuntur) volatilem liquor iste contineat: ac propterea conferuandi genitalis humoris habere facultatem, ac phthificis in primis vtilissimum.

Rationem addunt, quòd sale condita diutissimè conferuari queant. Sale sanè mortuorum corpora & carnes conferuantur, sed minimè viuorum: viuentibus exiguus & moderatus vsus vtilis est, sed nimius valde nocet: phthificis verò vel maximè. Sal omnia corpora extenuat, & validissimè humores absorbendo deficcit: phthisi autem laborantes, non reficcari, sed refici ac nutriri citius opus habent. Iam & falsæ ex capite destillationes, pulmonem non conferuant, sed exulcerant ac corrumpunt.

Nec igitur quòd vel rore, æstuate Sole, madens reperiat, vel quòd salem (vt illorum verbis vtamur) volatilem contineat, ingenitum ac naturale humidum conferuat vel auget, aut phthificis vtilis Ros Solis est: sed alia ex causa hoc ei inesse necessum est; si modò conferat, quod haud verisimile. Nà cum acris & exulcerans sit, nulla subest ratio, quare vel humidum conferuare, vel phthificis prodesse queat. Atque his & similibus de causis quàm dubium & incertum sit de facultatibus stirpium ex χαρακτισμοῖς siue signationibus aut signaturis, vt appellant, iudicium, abunde manifestum. Non defunt tamen qui veteres harum etiam rationem habuisse opinentur: atque idcirco Orchies omnes ad venerem excitandam commendatos, quia radicum fibris duo globuli instar testiculorum adhæreant: Mercurialem & Phylion mares, ad masculorum: feminas, ad feminarum procreationem conferentes haberi, quòd hi sexus in feminibus ac floribus euidenter apparere videantur.

Et fieri haud dubiò potuit, vt veterum nonnulli quandoque signationum rationem ac considerationem habuerint; sed præcipuè illi, qui Ægyptiorum ac aliorum præstigiatorum fuerunt sectatores, quales mendacijs ac nugis Medicam materiam contaminasse testatur Galenus: & hanc ob causam illis parum quoque, aut nihil deferendum. Quòd si verò & fortuito casu vires quandoque signaturis respondeant, non tamen idcirco tuto, certò, aut perpetuò ex ijs, quæ pro signaturis habentur, facultates cognosci aut manifestas fieri consequens est: sæpenumerò facultates multum differentes, signaturis repugnant, vt superioribus exemplis satis dilucidè ostensum. Atque idcirco quoque signaturis nullatenus fidendum est, nisi experientia adslipuletur: per quam de facultatibus medicamentorum iudicium certius depromitur; vt superiore capite quoque scripsimus.

*Qualiter per experientiam medicamentorum simplicium facultates
cognoscenda. CAP. XII.*

DE experientia verò superest vt paucis agatur. Hæc autem de nonnullis facultatibus sola & certissimum quidem iudicium facit: de aliarum verò virtute decernit. Theriacorum siquidem, Alexipharmacorum, & Catharticorum siue purgantium vis, per solam experientiam cognita est. Experientia autem dicitur, eius quod frequenter eodem modo visum est, comprehensio atque memoria: siue, Notio quæ ex crebra similibus euentuum obseruatione habetur. Non etenim quod semel dumtaxat, sed quod frequenter ac similiter, eadem rerum omnium concursione, sæpius euenerit, experientiam gignit. Vt etenim ex multis experimentis ars conflatur, & Theoremata comparantur: ita singula experimenta ex multis obseruationibus constant. Illud autem de quo experimentum faciendum, simplex esse debere, non mistum, Galenus docet: & in ijs periculum faciendum, qui inculcata sanitate fruuntur, aut in ijs, qui, quoad fieri licet, quàm maximè simplicibus tenentur morbis. Aliorum siquidem admixtione, vnius alicuius vis atque potentia facile ita retunditur, vt cognosci nequeat. Vbi autem affectus complures vnum ægrotum torquent, ac male habent, cui malo medicamentum profuerit iudicare, difficile est.

Iam & hoc ipsum medicamentum, cuius periculum faciendum, & quod experimento examinandum, omnis alienæ qualitatis expertus sit necesse est: aliena siquidem imbutum, non ita facile aut citò vim suam exerit: veluti enim (exempli gratia) si Mandragora, Hyoscyamus, aut Cicuta vehementer calefacta corpori admoueantur, ipsum non refrigerare, sed ex-calfacere ac propemodum vrere sentientur: quæ alioqui refrigerant & stupetaciunt.

Distinguendum verò est & illud quod ex accidente, ab eo quod primariò ac per se efficitur. Nam aqua, quæ natura sua refrigerans est, nonnumquam calorem reuocando, ipsum intendit. Si enim medio æstatis tempore iuuenis benè carnosus ex distentione neruorum male habens, multa aqua frigida perfundatur, calore reuocato naturali, sanitatem consequitur, vt Hipp.

vt Hipp. Aph. XXI. lib. v. testatur. Verùm hoc frigida non sua vi præstat aqua, sed ex accidente tantummodò, calorem videlicet reuocando & intendendo.

Simili modo & calidorum nimius vsus quandoque refrigerat; excalfacientem videlicet humorem digerendo: quo resoluto, corpus refrigeratum effeminatur, aliaque consequuntur, quæ Hipp. Aph. XVI. eiusdem lib. refert. Et hæc quidem de ratione, qua experimento vis ac facultas cuiusque medicamenti inquirenda ac inuenienda. Quòd si verò ratio etiam aditipuletur, tanto experientia certior habenda. Nam sicut experientia de ratione inuentorum virtute decernit, ita experientia à consentiente ratione non exiguum ornamentum ac firmum stabilimentum accipit, si modò accedere queat. Sed sæpè talis est facultas, vt rationis examen non admittat; veluti substantiæ essentiam consequentes, quæ solo experimento (vt prius dictum) cognoscuntur, nec rationem admittunt.

De facultatibus alimentorum. CAP. XIII.

POSTEA QUAM de facultatibus medicamentorum egimus, consentaneum est alimentorum vires explicari, vt videlicet enumeratis corpus nostrum alterantibus, eæ quoque describatur, quæ ad alimenti materiã faciunt, quas ex stirpium facultatibus alteras esse cap. III. ostendimus. Est autem alimentum quod corporis substantiam alit & auget, hoc videlicet, quod defluxit, restaurando. In perpetuo enim fluore nostra, tum & viuientium omnium, corpora sunt: semper ipsis aliquid decedit, quod cibo potuque refici restaurarique debet: id nisi fiat, vniuersum corpus tandem extenuatum dissipatur; vt videre est in tabescentibus.

Simile autem quodamodò alimentum nostri corporis substantiæ, in quam conuertendum est. Hoc autem si tale fuerit, vt nulla aliena qualitate insigniter afficiat, propriè, simpliciter, & absolutè alimentum est. At si exuperante qualitate corpus immutet, alimentum est medicamentosum, non simplex: vt sunt quæ vnà cum dulcedine acidam, acerbam, amarã, aut acrem qualitatem adiunctã habent: sed tamen & hæc alimenta generaliter appellantur. Atque hinc alimentorum differentiæ assignantur: quædam enim sunt quæ in bonum ac laudabilem succum conuertuntur, in prauum alia. Iam & crassum nonnulla succum præbent, tenuem verò pleraque. Sunt item quæ citò ac facile concoquantur, & econtrà, quæ difficiliter ac tardè.

Boni succi alimenta Græcis *εὐχύμα*, sapore dulcia, ori grata, odore haud iniucunda: item & pinguis, & quædam ex *ἀποιδῶν* generibus. Referuntur in hunc ordinem, lac, oua; præsertim gallinarum; carnes volucrum & animalium quadrupedum, præsertim quæ non in cloacis aut locis fordibus infectis viciant; pisces saxatiles, & qui in alto mari capiuntur; panis ex optimo tritico, vinum odoratum, boni suauisque gustus, & potissimum dulce.

Cacochyma, siue prauis succi sunt, quæcumque præter dulcedinem aliam aliquam qualitatem permixtam habent, veluti acridinem, amaritudinem, falsedinem, acerbicatem, aciditatem nimiam: fœtida item omnia, odoreque ingrata, ac quæcumque corrupta sunt.

Mali succi olera, præsertim agrestia, omnia habentur, excepta tamen Lactuca & Intybo, quæ inter boni succi edulia admittuntur: item fructus horei & cucumerarij, frumentum corruptum, animalium in luto & cœno viuientium (præter porcorum) carnes, piscium magna ex parte omnium, vina crassa, austera, acida; ceruisia e malis frugibus cocta, & id genus similia.

Quædam autem horum frigidum, pituitosum, crudumque ingenerant succum, vt fructus horei, cucumeraria, olera frigida: alia verò calidum ac biliolum, vt quæcumque acrimoniam habent, Allium, Cepe, Porrum, Arum, Nasturtium, Sinapi, Eruca: nonnulla verò etiam melancholicum, veluti legumina, & præsertim Lens, & ex oleribus Brassica, tum & carnes ceruorum, hircorum, boum, præsertim sale conditorum, aut fumo resiccatorum.

Crassum autem ingenerant succum, valentem ac duram habentia substantiam, vt panes subcineritij, vel absque fermèto omnia ex farinis apparatus, fæfeli, fæfeli, præsertim fricti, carnes bubulæ, ceruinæ, caprinæ, hircinæ; animalium istorum, tum & aliorum iocinora, renes, glandulosæ partes, &c. loligines, sepia, polypodes: omnia testacea, vt ostrea, pectines, pinnae, mituli, cancri, caseus omnis, castaneæ, glandes, tubera, fungi; vina crassa, dulcia & nigra, & ceruisia: iam & quæcumque viscida ac glutinosa etiam inter crassi succi alimenta numerantur, qualia sunt animalium pedes, aures, extremæque partes: quæ tamen si à ventriculo benè fuerint concocta, boni succi sanguinem producent, sed lienem & iecur facile obstruunt. Vitandus autem omnibus cibus crassi succi in otio viuentibus, & ijs qui ante cibum exerceri nequeunt. Laudatissimi autem omnes cibi sunt inter incrassantes & attenuantes medij.

Tenuem succum subministrant ac ingenerant, non lenta, non viscida, nec valentem substantiam obtinentia, sed tenuem ac friabilem, præsertim si acrimonia aliqua coniuncta sit, vt Allium, Cepe, Porrum, Hyssopus, Origanum, Satureia, Radicula, & alia eiusmodi: Triticeij panes benè fermètati, ac præcipue biscocti: Amygdala amara, Pistacia: animantes calidioris sic-

ciorisq̄ue naturæ, vt perdices, attagenes, phasiani, sturni, turdi, merulæ, & quęcumq; in montanis degunt: vina alba tenuia, paucifera; serum lactis. Aperiunt autem hæc meatus, viscosa extergunt, crassa incidunt, & extenuant. Vitari debent ab his, quibus biliosum est temperamentum, diutino siquidem vsu biliosa ab his & serosa in corpore excrementa colliguntur. Conueniunt omnibus, quibus crudus, pituitosus, aut crassus melancholicus succus in corpore ac venis redundat. Differt attenuans victus ratio à tenui. Tenuis modum in quantitate præfigit: Attenuans à tenuis succi alimento appellationem accepit.

*Concoctio
facilia.*

Concoctio facilia substantiam non solidam nec firmam obtinent, sed vel rarum, vel citò resolubilem, vt sunt magna ex parte olera omnia; (paucis exceptis) fructus plurimi: animalium iuuenum ac tenellorum carnes, vt vitulorum, agnorum, porcellorum, pullorum gallinaceorum, ac aliarum volucrum exiguæ ætatis; pisces saxatiles. Hæc autem vt citò & facile concoquantur, ita quoque facile alterantur ac corrumpuntur. Nam si in ventriculum incidant, cui calor adfit acris, mordax, ac febriculosus, vel in quem biliosus humor influit, non in alimentum, sed in prauum conuertuntur humorem. Quæ autem concoctio difficilia, non facile vel alterantur vel corrumpuntur.

*Concoctio
difficilia.*

Concoctio difficilia omnia existunt, quibus dura solidaque est substantia, & omnia quæ crassi sunt succi, vt panes azymi, brassica, palmulæ, glandes, castanæ, sorba ante maturitatem, carnes boum, ceruorum, aliorum similibus quadrupedum, tum & omnium quæ ætate consenuerunt: omnia sale condita, vento aut fumo durata: cochleæ, cancri, paguri, locustæ; squillæ, ac testacea omnia: vina acerba, aut acida. Hæc si in ventriculum inciderint calidum concoquantur citius, quàm si in mediocrem: in debili ac frigido concoctionem non, aut tardè admodum admittunt.

Experimentum autem facultatum, de quibus iam scripsimus, per externam in aqua simplici decoctionem fieri posse apparet: nam quorum decoctorum succus, siue ius suaue, boni odoris & palato gratum est, omnia boni sunt succi: econtrà verò quæ ingratum saporem aut fœtorem iuri communicant, mali sunt succi, veluti omnium piscium saltamenta. Sic & quorum ius refrigeratum crassescit, & soliditatem instar glutinis, siue (vt vulgò) gelatinę, contrahit, crassi sunt succi, & si benè concoquantur copiosum præbent alimentum: & econuersò quorum ius tenue permanet, tenue & exiguum alimentum conferunt.

Quæ item in aqua difficulter ac tardè percoquantur, ægrè in ventriculo alterantur: & vice verà, quæ facilem in decoquendo mutationem subeunt, citò quoque ac citra negotium in ventriculo non omnino frigido conficiuntur.

Ceterùm præter has facultates, quæ præcipuè in alimentorum materia considerantur, restant & aliæ quædam haud negligendæ: siquidem flatulenta quædam sunt, alia minime tardè descendunt nonnulla, citò ita.

*Flatus
gignentia.*

Flatus autem gignunt, ac flatulenta sunt, quæ multam continent humiditatem frigidam non percoctam; vt sunt fructus omnes horni, præsertim si crudi edantur: ex leguminibus Cicer, Lupini, Ochri: item quæcumque dulcia simul sunt & austeria, quæ cum citò distribui nequeant, in ventriculo diutius hærentia, flatus inducunt, vt mustum, cereuisia nondum defæcata, & alia plura.

*Expertia
flatus.*

Expertes autem flatus sunt cibi probè ad ignem cocti, non ex oleribus aut leguminibus, sed ex carnibus auium montanarum, vel etiam quadrupedum quæ boni sunt succi: panis ex optimo tritico fermentatus, & probè coctus: vinum generosum maturum, ac vetus potius quàm nouum.

*Citò trans-
euntia.*

Citò transeunt ac per aluum descendunt, quæ humiditate abundant, non acerbatis, sed falsuginis aut alicuius acrimoniæ particeps; vel etiam insipida; vt Malua, Atriplex, Mercurialis, Calendula, & plures aliæ similes.

Facile etiam descendunt, quæ in ventre copiosum excrementum colligi faciunt, vt sunt panes furfuracei, & quæcumque multum furfuris admixtum habent.

Transeunt quoque celeriter omnia iurulenta, præsertim pinguium carniū, & gallinarum, vel etiam caponum, aliorumque haud dissimilium iuscula, quæ lentorem intestina lubricantem obtinent.

*Tardè de-
scendentia.*

Hærent autem in ventre & tardè descendunt exiguum humidi habentia, vt sunt edulia sicca, carnes assæ, oua frixa, panes puri siliginici à furfuribus repurgati; tum & quibus, etiam exigua adstringendi vis adest: vt pyra, sorba, vinum nigrum aut rubens minime dulce, sed citius austerum. Et de alimentis hæc satis.